

MINISTERUL EDUCAȚIEI, CULTURII ȘI CERCETĂRII
AL REPUBLICII MOLDOVA

**CADRUL DE REFERINȚĂ
AL *EDUCAȚIEI TIMPURII*
DIN REPUBLICA MOLDOVA**

Chișinău, 2018

373.2.091(478)
C 12

Aprobat la Consiliul Național pentru Curriculum (Ordinul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării nr. 1592 din 25.10.2018)

COORDONATORI NAȚIONALI:

- **Angela CUTASEVICI**, Secretar de Stat în domeniul educației, MECC
- **Valentin CRUDU**, șef Direcție Învățământ General, MECC

EXPERTI-COORDONATORI NAȚIONALI:

- **Vladimir GUȚU**, doctor habilitat, profesor universitar, USM
- **Maria VRÂNCEANU**, psiholog, consultant principal, MECC

GRUPUL DE LUCRU:

- **Veronica CLICHICI** (coordonator), doctor în științe pedagogice, IȘE
- **Lora CIOBANU**, doctor, conferențiar universitar, US „Alec Russo” din Bălți
- **Liuba MOCANU**, doctor, conferențiar universitar, UPS „Ion Creangă” din Chișinău
- **Cristina STRAISTARI-LUNGU**, cercetător științific, IȘE
- **Stella DUMINICĂ**, cercetător științific, IȘE
- **Angela DASCAL**, cercetător științific, IȘE

Redactor: **Liliana BOTNARU**

Redactori tehnici: **Andrei LUNEVI**

Coperta: **Silvia LUNEVI**

Cadrul de referință al Educației timpurii din Republica Moldova / Min. Educației, Culturii și Cercetării al Rep. Moldova ; grupul de lucru: Veronica Clichici [et al.] ; coord. naț.: Angela Cutasevici, Valentin Crudu ; experți-coord. naț.: Vladimir Guțu, Maria Vrânceanu. – Chișinău : Lyceum, 2018 (F.E.-P. "Tipografia Centrală"). – 76 p. : fig., tab.

Bibliogr.: p. 73-76 (67 tit.). – 2000 ex.

ISBN 978-9975-3285-4-8.

Editura Lyceum

Chișinău, strada 2 Aerodromului 2, of. 7

tel/fax: +(373) 22 212636; gsm: +(373)69177975, +(373)76770175

e-mail: editura.lyceum@mail.ru

www.lyceum.md; [fb.editura_lyceum](https://fb.com/editura_lyceum)

ISBN 978-9975-3285-4-8.

© Ministerul Educației, Culturii și Cercetării
al Republicii Moldova

Cuprins:

ABREVIERI	4
PRELIMINARII	6
1. SISTEMUL EDUCAȚIEI TIMPURII ÎN REPUBLICA MOLDOVA	8
1.1. Cadrul normativ al educației timpurii	8
1.2. Structura și formele de organizare a educației timpurii	8
2. POZIȚIONĂRI TEORETICE/CONCEPTUALE ALE EDUCAȚIEI TIMPURII	13
2.1. Poziționări psihologice ale educației timpurii	13
2.2. Poziționări pedagogice ale educației timpurii	16
3. REFERINȚE ALE CURRICULUMULUI PENTRU EDUCAȚIE TIMPURIE	37
3.1. <i>Curriculumul pentru educație timpurie – parte componentă a Curriculumului Național</i>	37
3.2. Produse curriculare pentru educație timpurie	53
3.3. Structura <i>Curriculumului pentru educație timpurie</i>	54
4. MANAGEMENTUL IMPLEMENTĂRII ȘI MONITORIZĂRII CURRICULUMULUI PENTRU EDUCAȚIE TIMPURIE	60
4.1. Strategia implementării și monitorizării <i>Curriculumului pentru educație timpurie</i>	60
4.2. Metodologia și instrumentarul de monitorizare a <i>Curriculumului pentru educație timpurie</i>	61
4.3. Asigurarea didactică a procesului de educație timpurie	64
5. RESURSELE UMANE ÎN SISTEMUL DE EDUCAȚIE TIMPURIE	67
5.1. Personalul din instituția de educație timpurie	67
5.2. Orientări în formarea inițială și continuă a personalului	68
CONCLUZII	72
BIBLIOGRAFIE	73

Abrevieri

APL	Administrarea publică locală
CRET	Cadrul de referință al educației timpurii
CES	Cerințe educaționale speciale
ET	Educație timpurie
ÊTC	Educație și îngrijire timpurie a copilului
ISCED	Clasificarea Internațională Standard a Educației (traducere din <i>limba engleză</i>)
MECC	Ministerul Educației, Culturii și Cercetării
OLSDÎ	Organul local de specialitate în domeniul învățământului
ONG	Organizație nonguvernamentală
SET	Sistemul educației timpurii
IET	Instituție de educație timpurie
IPET	Instituții publice de educație timpurie
IPRET	Instituții private de educație timpurie
PSSE	Pachet standard de servicii educaționale
TIC	Tehnologii informaționale de comunicare

Cadrul de referință al educației timpurii (CRET) este expresia politicii educaționale naționale în domeniul educației timpurii. Prezentul document concretizează viziunea asupra *copilului*, acceptată și promovată prin cadrul normativ și de politici în sistemul educațional din Republica Moldova; stabilește aspectele specifice ale procesului educațional; asigură convergența eforturilor în extinderea, aprofundarea, dezvoltarea educației copilului de la naștere până la 7 ani și corelarea cu nevoile multiple ale copilului și familiei, asigurarea stării de bine a copilului, asigurarea accesului și șanselor egale la o educație de calitate fiecărui copil.

Astfel, CRET constituie concomitent o condiție și o consecință ale procesului de elaborare și promovare a politicilor educaționale pe dimensiunea educației timpurii.

CRET se bazează pe teoriile și practicile mondiale de succes din domeniul educației timpurii.

Cadrul de referință al educației timpurii, în calitate de „document de politici educaționale”, dar și „document de fundamentare teoretică, metodologică și praxiologică a educației timpurii”, are următoarele funcții:

- **de fundamentare**, întrucât definește reperele conceptuale și prezintă elementele esențiale ale educației timpurii în sistemul educațional din Republica Moldova (abordarea eficientă a copilului și a procesului educațional, fundamente filozofice, psihologice, pedagogice și sociale ale educației timpurii etc.);
- **reglatoare și normativă**, deoarece definește cadrul de politici și de elaborare/dezvoltare curriculară și circumscrie dimensiunile esențiale ale procesului educațional;
- **integratoare** – prin esența sa, documentul vizat asigură, pe de o parte, coerența curriculară și trecerea treptată de la educația timpurie la învățământul primar, iar, pe de altă parte, creează noi perspective de dezvoltare și educație a copilului în perioada timpurie.

Cadrul de referință al educației timpurii se adresează:

- conectorilor de politici în domeniul educației timpurii;
- factorilor de decizie;
- conectorilor de curriculum, experților și specialiștilor în domeniul educației timpurii;
- autorilor de resurse educaționale;
- cadrelor didactice și profesionale, studenților din mediile academice;
- managerilor și educatorilor/cadrelor didactice din instituțiile de învățământ general care oferă servicii de educație timpurie;
- părinților și altor instituții/persoane interesate (donatori, agenți economici, ONG-uri naționale și internaționale etc.).

Cadrul de referință stabilește caracteristicile definitorii ale educației timpurii, care vor fi respectate în toate procesele de reactualizare a politicilor educaționale, inclusiv celor curriculare.

PRELIMINARII

Educația constituie axa centrală a politicii unui stat, factorul de bază în transmiterea și crearea de noi valori culturale și general-umane, de dezvoltare a capitalului uman, de formare a conștiinței și identității naționale. Educației îi revine rolul primordial în crearea premiselor pentru dezvoltarea umană durabilă și edificarea unei societăți bazate pe cunoaștere.

În Republica Moldova, atât politicile educaționale, cât și curriculumul național elaborat și aplicat în decursul ultimului deceniu exprimă o ritmizare a schimbărilor și a ajustărilor, fapt care a condus la o evoluție în domeniul educației timpurii racordat la politicile educaționale naționale și internaționale.

Educația timpurie reprezintă ansamblul acțiunilor și influențelor pedagogice care vizează creșterea, îngrijirea și sănătatea pentru dezvoltarea optimă și stimularea acțiunii la copii din primele momente ale evoluției lor până la intrarea în școală. Așadar, educația timpurie vizează acțiunea multidimensională și multifactorială a formării/dezvoltării persoanei în intervalul cuprins între naștere și momentul intrării în școală.

Or educația timpurie reprezintă o preocupare tot mai vizibilă, dobândind și un statut din ce în ce mai semnificativ, nu doar ca parte componentă a sistemului educațional, ca treaptă indispensabilă în procesul de dezvoltare a copilului, ci, în mod evident, ca fază inițială a învățării pe tot parcursul vieții, care își are începuturile în copilărie. În acest sens, CRET are ca scop sporirea gradului de conștientizare profesională a personalului din sistemul educației timpurii, implicarea părinților în serviciile educației timpurii și cooperarea multi-profesională între diferitele servicii ce sprijină copiii și familiile lor, înainte de începerea învățământului școlar. Totodată, orientările CRET, corelate cu politicile educaționale ale Republicii Moldova, formează cadrul național pentru promovarea bunăstării, dezvoltării și învățării copiilor.

Educația timpurie în sistemul de învățământ din Republica Moldova se bazează pe **abordarea holistică a dezvoltării copilului** și **abordarea centrată pe copil** în procesul educațional și **abordarea centrată pe valorile societății**. De aceea, dezvoltarea fizică, socio-emoțională, cognitivă și a limbajului în copilărie constituie aspecte decisive pentru viitorul adult.

Calitatea educației, a îngrijirii și protecției copilului de la naștere până la 6/7 ani depinde de cei care interacționează zi de zi cu acesta: părinți sau educatori, lucrători medicali, întreg personalul instituției de *Educație timpurie*, alți actori ai comunității/societății – toți acționând coerent și având în atenție permanentă copilul și particularitățile lui, inclusiv din perspectiva de gen.

Prin urmare, CRET asigură **accesul egal la educație timpurie de calitate pentru toți copiii** [35], din perspectiva tratării ei ca pregătire pentru școală, care le-ar favoriza o dezvoltare pleneră – fizică, socio-emoțională, cognitivă și lingvistică – și ar asigura succesul debutului școlar.

Reformele implementate în sistemul educațional la nivel internațional și național au punct de plecare *abordarea curriculară centrată pe copil*. Astfel, CRET include *abordarea holistică/globală a copilului; abordarea din perspectiva egalității de gen și a drepturilor omului; curriculumul centrat pe competențele copilului; starea de bine a copilului; abordarea integrată a domeniilor de activitate prin competențele transversale ale educației timpurii; corelarea domeniilor de dezvoltare cu domeniile de activitate; bucuria și plăcerea de a învăța atât în limba maternă, cât și în cea străină; parteneriatul socio-educational (implicarea directă a familiei/comunității/societății în procesul de creștere, îngrijire, educație), crearea/asigurarea unui mediu educațional securizat, valorificarea formelor de organizare formale/nonformale/informale; resursele educaționale deschise și închise recomandate pentru facilitarea activităților interactive de învățare prin joc.*

1. SISTEMUL EDUCAȚIEI TIMPURII ÎN REPUBLICA MOLDOVA

1.1. Cadrul normativ al educației timpurii

Educația timpurie – parte componentă a sistemului educațional din Republica Moldova, are drept scop principal dezvoltarea holistică a copilului și pregătirea pentru integrarea în activitatea școlară, conform Codului Educației, art. 23, aliniatul (1) [5].

Sistemul educației timpurii este gestionat de un cadru normativ de ordin internațional și național (a se vedea *cadrul legislativ-normativ* din *Bibliografie*), care susține și conturează, printr-o serie de documente (concepții, strategii, studii și cercetări, recomandări, comunicate, rapoarte etc.), viziunea de ansamblu cu privire la importanța critică/crucială pe care o are vârsta de 0-7 ani în dezvoltarea persoanei și, respectiv, a sprijinului acordat de timpuriu copilului în devenirea sa prin instrumentele educației timpurii, precum și necesitatea coerenței și a calității serviciilor educaționale și conexe (de îngrijire, asistență medicală, alimentație, supraveghere, somn) în interiorul acestui nivel. În mod similar, contextul actelor normative de ordin național, creează o perspectivă favorabilă și flexibilă pentru conturarea și evoluția, în continuare, a educației timpurii.

1.2. Structura și formele de organizare a educației timpurii

Conform *Codului Educației al Republicii Moldova* [5], **educația timpurie** constituie nivelul zero (conform clasificării internaționale ISCED) al sistemului de învățământ din Republica Moldova, care se structurează pe două cicluri (a se vedea *figura 1*):

- a) *educația antepreșcolară, pentru copiii de la naștere până la vârsta de 3 ani;*
- b) *învățământul preșcolar, pentru copiii cu vârsta de la 3 până la 6 (7) ani.*

Educația copilului de la naștere până la 6/7 ani se realizează prin următoarele forme:

- *educație formală,*
- *educație nonformală,*
- *educație informală.*

Educația formală constituie educația intenționată, sistematică și evaluată, încredințată specialiștilor din domeniul acceptat instituțional, juridic, statal și social, al educației (educatori, învățători etc.). Acest tip de educație cuprinde totalitatea influențelor și acțiunilor organizate sistematic, gradate cronologic și elaborate în cadrul unor instituții specializate, în vederea formării personalității copilului.

Educația formală se realizează instituționalizat în cadrul sistemului de învățământ din Republica Moldova. În funcție de *vârsta și necesitățile copiilor*, instituțiile de *educație timpurie* se clasifică în:

- ✓ creșe (pentru copiii cu vârsta sub 3 ani);
- ✓ grădinițe (pentru copiii cu vârsta de 3-6/7 ani);
- ✓ instituții rezidențiale (pentru copiii cu vârsta de până la 6/7 ani):
 - pentru copiii orfani,
 - pentru copiii rămași fără îngrijire părintească,
 - instituții de tip sanatorial pentru copiii cu boli cronice,
 - instituții de învățământ special,
 - penitenciare,
 - instituții medicale;
- ✓ centre comunitare (pentru copiii cu vârsta de până la 6/7 ani);
- ✓ complexe educaționale cu programe combinate (creșă-grădiniță, grădiniță-școală primară, grădiniță-gimnaziu).

În funcție de **tipul de proprietate**, IET se clasifică în:

- 1) instituții publice (IP) de educație timpurie – se creează în conformitate cu decizia organelor administrației publice locale;
- 2) instituții private (IPR) de educație timpurie – se creează prin decizia fondatorului privat.

Educația timpurie în Republica Moldova este reglementată de Codul Educației [5].

Responsabilitatea administrativă pentru educația timpurie – curriculum, proces educațional, formare inițială și continuă a cadrelor didactice, îi revine Ministerului Educației, Culturii și Cercetării. Responsabilă de aspectul financiar și administrativ-gospodăresc, este administrația publică locală de nivelul I. Tot aceasta este în drept să înființeze, reorganizeze și lichideze instituțiile de educație timpurie din teritoriul administrat în funcție de necesitățile comunității.

Educația timpurie în Republica Moldova include două cicluri:

(1) **educația antepreșcolară** – organizată pentru copiii cu vârsta de până la 3 ani – se realizează în familie. La solicitarea părinților, autoritățile publice locale pot organiza instituții de educație timpurie cu finanțare asigurată de bugetele locale; oferă servicii educaționale și, după caz, de îngrijire și protecție conform pachetului standard de servicii, stabilit de Guvern; realizează programul educațional de bază – dezvoltarea holistică a copilului conform curriculei și standardelor educaționale de stat; creează condiții pentru adaptarea și socializarea timpurie, inclusiv socializarea de gen.

(2) **învățământul preșcolar** – organizat pentru copiii cu vârsta de 3-6 (7) ani. În cadrul acestuia, statul suportă cheltuielile pentru serviciile educaționale și de îngrijire în instituțiile publice, inclusiv pentru copiii cu cerințe educaționale speciale; oferă servicii educaționale, de îngrijire și protecție conform Pachetului standard de servicii (PSSE) stabilit de Guvern; realizează programul educațional de bază – dezvoltarea holistică a copilului și pregătirea pentru școală în conformitate cu curriculumul și standardele naționale, și, în caz de necesitate, oferă servicii de reabilitare/recuperare pentru copiii cu CES în modul stabilit de către Ministerul Educației, Culturii și Cercetării.

Instituțiile de educație timpurie activează la program normal (pentru un maximum de 10 ore) sau redus (pentru un maxim de 4-6 ore pe zi). Pot funcționa și grupe de copii cu vârste mixte.

Completarea grupelor de copii se face în conformitate cu districtul școlar, stabilit de Administrarea publică locală (APL), în funcție de criteriul de vârstă și fără probe de concurs.

Legislația actuală este permisivă și pentru crearea serviciilor private de educație timpurie, acestea fiind obligate să respecte standardele educaționale de stat.

Conform Constituției Republicii Moldova, toți copiii, cetățeni ai Republicii Moldova, beneficiază de dreptul la educație de calitate.

Instituțiile de educație timpurie, la solicitare, pot implementa Programe Educaționale alternative celui de stat: Programul Educațional Waldorf, Programul Educațional Maria Montessori, Frene, aprobate inițial de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării.

Statul suportă cheltuielile pentru serviciile de învățământ preșcolar și de îngrijire în instituțiile publice pentru toți copiii, inclusiv pentru cei cu cerințe educaționale speciale.

În cazul în care educația copiilor de vârstă antepreșcolară se realizează în familie, părinții beneficiază de finanțare de la bugetul public național, conform legislației în vigoare. La solicitarea părinților, autoritățile administrației publice locale pot organiza educația antepreșcolară cu finanțare de la bugetul de stat.

Procesul educațional se realizează, obligatoriu, pentru toate tipurile de instituții de educație timpurie, indiferent de forma de organizare, programul educațional și tipul de proprietate – în baza Curriculumului și a Standardelor, aprobate de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării.

În funcție de **nivelul de obligativitate**, doar **grupa pregătitoare** din educația timpurie face parte din învățământul obligatoriu, celelalte grupe de vârstă având caracter neobligatoriu [5; 26].

Educația nonformală reprezintă ansamblul acțiunilor și al influențelor pedagogice desfășurate, succesiv sau simultan, în afara sistemului formal al educației, pentru a răspunde unei mari varietăți de cerințe de învățare, cum ar fi cele de educație complementară (paralelă cu grădinița), contribuind la formarea, dezvoltarea personalității copilului.

Această formă de educație desemnează o realitate educațională mai puțin formalizată, dar întotdeauna cu efecte normativ-educative. Conținutul educației nonformale este organizat pe arii de interes (și nu pe ani de studiu sau discipline academice), iar formele sunt foarte diverse ca durată, modalitate de organizare sau predare. Promovarea ei va asigura cadrul necesar pentru crearea unui mediu educațional favorabil desfășurării activităților educative, bazate pe cunoaștere, competitivitate și creativitate.

Educația informală constituie o educație incidentală, spontană, neașteptată, incluzând totalitatea influențelor neintenționate, eterogene și difuze, prin care fiecare persoană dobândește cunoștințe, abilități și aptitudini din experiențele sale zilnice.

Printre influențele informale mai semnificative sunt cele exercitate de grupurile de prieteni, diferite instituții culturale (de exemplu: muzee, teatre, biblioteci, biserici etc.), mass-media (de exemplu: emisiuni televizate pentru copii, desene animate etc.).

Instituția de educație timpurie, indiferent de forma de organizare și statutul juridic, își organizează activitatea în baza documentelor de politici educaționale aprobate de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova.

În esență, educația timpurie a copiilor reprezintă totalitatea experiențelor individuale realizate și social organizate de care beneficiază copilul în primii ani de viață cu rol de a proteja, crește și dezvolta ființa umană prin înzestrarea cu capacitate și achiziții fizice, psihice, culturale specifice, care să-i ofere identitate și demnitate proprie [60]. Ceea ce învață copilul în această perioadă reprezintă mai mult de jumătate din ceea ce va învăța tot restul vieții!

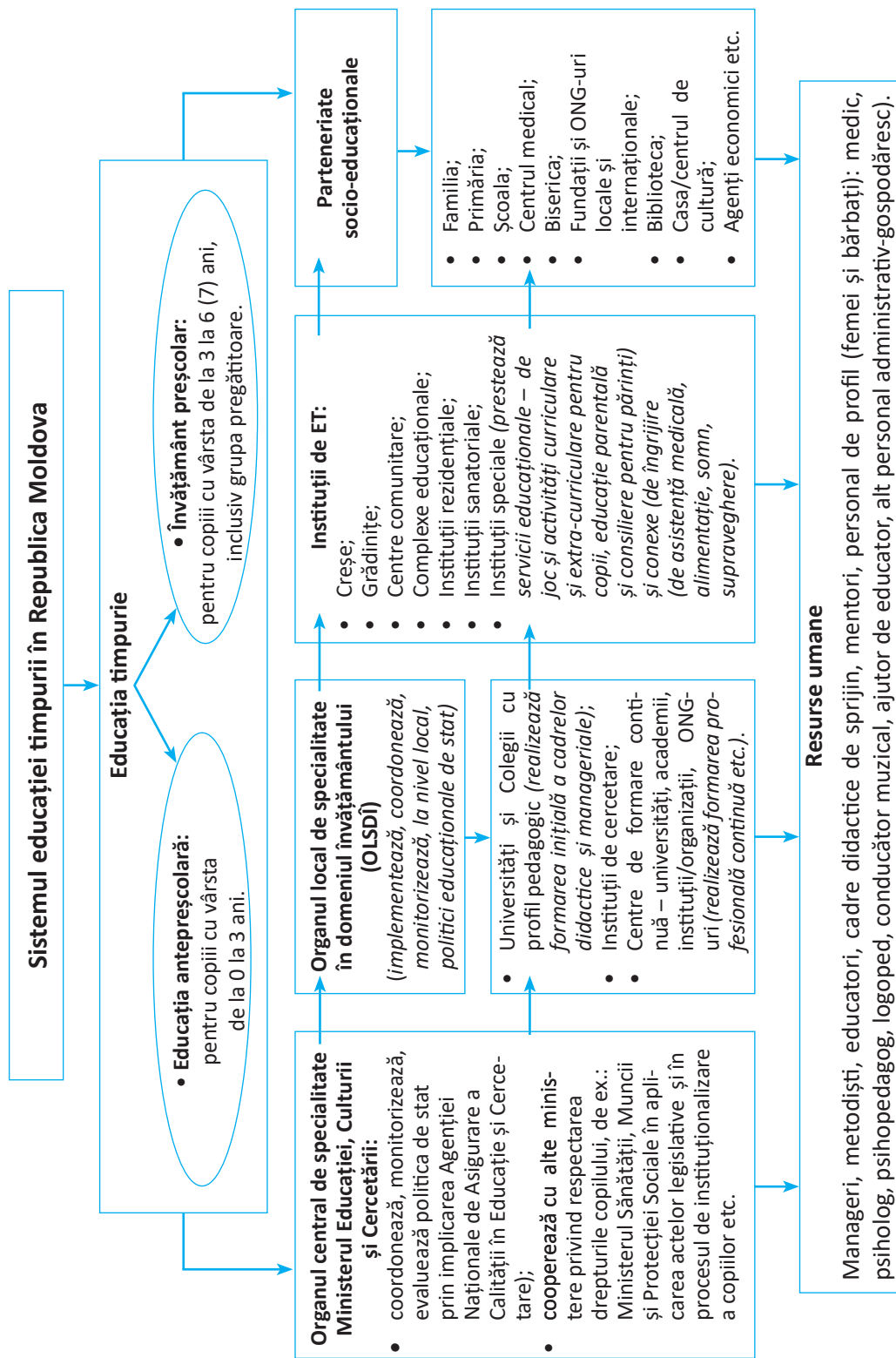

Figura 1. Organigrama Sistemului educației timpurii în Republica Moldova

2. POZIȚIONĂRI TEORETICE/CONCEPTUALE ALE EDUCAȚIEI TIMPURII

2.1. Poziționări psihologice ale educației timpurii

Educația timpurie în Republica Moldova se fundamentează pe următoarele teorii psihologice [apud 54, p. 24-27]:

❖ *Teoria privind dezvoltarea cognitivă (Jean Piaget – 1896-1980)*

Ideile lui *Jean Piaget*, privind impactul învățării prin descoperire și explorare asupra dezvoltării copiilor mici, constituie baza educației în copilăria timpurie. Se susține că dezvoltarea copilului este în corelație directă cu influența mediului și a modului propriu de învățare, din care cauză învățarea necesită să se potrivească cu tipul de funcționare intelectuală a acestuia; demonstrează rolul activ al copilului în explorarea oamenilor și a lucrurilor, astfel progresând în dezvoltarea sa cognitivă și morală.

Conform teoriei lui Piaget, mediul are un rol important în acumularea cunoștințelor, de aceea copiii au nevoie de interacțiune cu mediul înconjurător pentru a câștiga competență intelectuală. Teoria lui Piaget susține că toți copiii pot fi percepuți ca „mici oameni de știință” care construiesc, în mod activ, cunoștințele și înțelegerea lor despre lumea înconjurătoare.

Jean Piaget, adept fidel al constructivismului, s-a impus prin „teoria stadială a dezvoltării cognitive” a copilului, conform căreia:

- Dezvoltarea intelectuală a copilului trece prin mai multe stadii sau etape succesive.
- Consecutivitatea acestora este universală, generală, iar gradul de dezvoltare a copilului poate varia de la un domeniu la altul, precum și în funcție de cultură și mediu.
- Copiii traversează aceleași etape în dezvoltarea lor, dar o fac cu pași diferiți, prin urmare, vârsta nu se suprapune cu etapa.
- Etapele constituie trepte spre moduri de gândire tot mai sofisticate. Cu fiecare etapă, copilul învață anumite operații ca structuri mintale organizate. Stadiul nou nu-l exclude pe cel precedent, noile condiții suprapunându-se celor anterioare. Dacă într-un stadiu n-au fost asimilate anumite operații, ulterior, dificultățile de învățare vor fi inerente.
- Stadiile semnificative în procesul de învățare și formare a personalității copilului sunt:
 - stadiul inteligenței senzomotorii, cuprins între 0 și 2 ani;
 - stadiul gândirii preoperaționale, cuprins între 2 și 6 / 7 ani;
 - stadiul operațiilor concrete, cuprins între 6/7 și 10/11 ani;
- Structurile psihologice sunt grupuri de scheme mintale care iau naștere prin interiorizarea acțiunilor cu obiectele. Copiii își construiesc structuri mintale noi, prin care asimilează mediul. Structura și relațiile cu mediul se construiesc pe plan psihic în mod dinamic, sub formă de acțiuni, operații, grupuri de operații, întâi concrete, apoi în formațiuni logice.

- Dezvoltarea/învățarea este constanta reciproc prezentă în procesul de asimilare și cel de învățare. Prin asimilare, copilul corelează obiectul cu schema deja existentă, prin adaptare – își modifică schema conform obiectului. Cunoașterea noului confruntă procesul de asimilare și acomodare. Comprehensiunea se produce doar atunci când aceste procese se află în echilibru.
- În dezvoltarea ontogenetică, învățând, copilul supune obiectele sau fenomenele schemelor sale de asimilare: aplică, taie/decupează (inteligenta senzomotorie), seriază, clasifică (operații logice), scade, adună (operații numerice), relaționează fenomenele (explicații cauzate) etc.

Dobândind aceste operații în mod stadial, copilul este capabil să le aplice la o mai mare varietate de fenomene, obiecte, contexte, cu mențiunea că ele pot fi achiziționate doar printr-o activitate internă.

❖ *Teoria învățării socio-culturale și zona proximei dezvoltări (Lev Vâgotsky – 1896-1934)*

Lev Vâgotsky considera că micuții învață foarte bine în baza propriilor experiențe. Teoria sa socio-culturală sugerează, de asemenea, că părinții, îngrijitorii, colegii și mediul cultural, în general, sunt responsabili de funcțiile superioare ale copilului (gândirea, imaginația, limbajul, memoria etc.). Vygotsky susținea că dezvoltarea reliefează două trăsături importante: 1) fiecare formă nouă a experienței sociale se bazează pe cea anterioară, dând naștere la forme de adaptare noi; 2) interacțiunea dintre stadiul parcurs și cel actual determină nivelul și calitatea dezvoltării psihice a copilului, interacțiunea cu socialul fiind esențială în dezvoltarea psihică a individului uman.

În viziunea lui Vâgotsky, dezvoltarea copilului se produce prin stabilirea relației dintre *socializare și educație*.

Drept idee-cheie se distinge *caracterul social al învățării*: informația nouă este dobândită zilnic, fiind înglobată în evenimentele cotidiene, și capătă semnificație în virtutea relevanței sale prin importanța, complexitatea, natura sa interactivă și caracterul social al experiențelor.

În contextul *zonelor dezvoltării*, L. Vâgotsky diferențiază:

- *zona actualei dezvoltări*, adică „spațiul” solicitărilor în care subiectul soluționează independent situațiile de problemă; structurile psihologice sunt mature;
- *zona proximei dezvoltări* vizează spațiul în care copilul ajunge să soluționeze problema, dar numai cu ajutorul adultului. Fundamentală rămâne disponibilitatea copilului de a accepta și a profita de ajutor; structurile psihologice se află în proces de formare. Orientarea procesului educațional spre zona proximei dezvoltări este condiție prioritară pentru educația copilului.

❖ *Teoria dezvoltării psihosociale (Erik Erikson – 1902-1994)*

Erik Erikson a propus o teorie a dezvoltării pe etape, dar aceasta se referă la dezvoltarea umană pe parcursul întregii vieți. Astfel, stadiile de dezvoltare a personalității includ opt faze psihosociale, care implică, în primul rând, modificarea „Eului”. Savantul opina că fiecare etapă de dezvoltare se concentrează pe depășirea unui conflict. Succesul sau eșecul în gestionarea conflictelor fiecărei etape poate afecta funcționarea de ansamblu. La etapa adolescenței, de exemplu, eșecul în dezvoltarea propriei identități creează confuzii în viața individului.

În funcție de implicațiile educaționale, aceste stadii pot genera un produs psihologic pozitiv sau negativ (*încredere – neîncredere, autonomie – emancipare, inovăție – responsabilitate, inferioritate – inițiativă, conștientizarea identității Eului – confuzia rolurilor*) care marchează dezvoltarea ulterioară a personalității.

❖ **Teoriile privind învățarea și dezvoltarea socială** (John Bowlby – 1907-1990)

Teoria atașamentului descrie și integrează științific nevoia ființelor umane de a forma și întreține legături emoționale puternice cu alte ființe umane. Temele principale ale acestei teorii sunt *inițierea și schimbările care au loc în relațiile emoționale individuale pe parcursul vieții*. Conform teoriei atașamentului, în concepția lui Bowlby, la baza oricărei relații emoționale interumane se află *legătura timpurie mamă – copil*.

Atașamentul definește legătura emoțională strânsă dintre oameni. Între nou-născut și părinții acestuia sau alte persoane se dezvoltă o relație specială. Atașamentul determină copilul mic să caute sprijin, apărare și liniștire la persoana de referință, în caz de pericol. Acest pericol poate să fie atât obiectiv, cât și subiectiv (amenințare, teamă, durere). Copilul se atașează de adulții cu care a avut cel mai intens contact în primele luni de viață, acestea devenind persoanele de referință.

Astfel, Bowlby considera că relațiile timpurii cu părinții/îngrijitorii dețin un rol important în dezvoltarea copilului și continuă să influențeze relațiile sociale de-a lungul întregii vieți a acestuia.

❖ **Teoriile privind dezvoltarea comportamentală și învățării sociale**

John B. Watson (1879-1958), Ivan Pavlov (1849-1936), Burrhus F. Skinner (1904-1982), Albert Bandura (a. n. 1925)

Teoriile privind dezvoltarea comportamentală a copiilor se focalizează pe influența mediului înconjurător asupra dezvoltării copilului și pe modul în care experiențele ne determină ca indivizi. Aceste teorii vizează doar comportamentele observabile, dezvoltarea fiind considerată o reacție de recompense, pedepse și stimuli. Teoriile promovează învățarea prin consolidare și adaptarea învățării la ritmul personal al copilului.

Potrivit teoriei învățării sociale, copiii achiziționează noi comportamente prin observarea altor persoane. Spre deosebire de teoriile comportamentale, Bandura considera că motivația externă nu este singurul mod prin care oamenii învață lucruri noi. Motivația intrinsecă, determinată de sentimentele de mândrie, satisfacție și realizare, influențează, de asemenea, calitatea învățării. Prin observarea acțiunilor altora, inclusiv ale părinților și semenilor, copiii dezvoltă noi abilități și dobândesc noi informații.

❖ **Teoria jocului** (Daniil B. Elkonin – 1904-1984)

Jocul – activitatea ludică de bază la vârsta de 0-6 (7) ani, stimulează la copii dezvoltarea, efortul de perfecționare, favorizează apariția și dezvoltarea posibilităților de învățare sistematică și a celor de muncă. Jocul este folosit de către adult/educator în realizarea demersului metodologic al organizării procesului educativ din instituțiile preșcolare/centrelor de educație timpurie, familie.

Jocul, condiționat psihologic și comunitar, relevă conținutul activităților sociale, tipice vârstei antepreșcolare și preșcolare și marchează resursele simbolismului la nivelul relației obiect al acțiunii – limbaj – operație.

❖ *Teoria inteligențelor multiple* (Howard Gardner – a.n. 1943)

Inteligențele multiple (socială/interpersonală, personală, spațială, lingvistică, logico-matematică, muzicală, corporal-chinestezică, naturalistă și existențială) influențează pozitiv dezvoltarea personalității copilului din perspectiva cunoașterii de sine în devenirea de a fi omul creativ.

Acestea reprezintă seturi de abilități, talente, deprinderi mentale, pe care le posedă, în anumite grade, orice om tipic dezvoltat.

Educația timpurie planificată și realizată din perspectiva inteligențelor multiple:

- condiționează centrarea pe copil și individualizare;
- facilitează interacțiunea cu lumea;
- asigură și susține succesul în autoexprimare;
- întărește imaginea de sine și sentimentul de competență.

❖ *Teoria învățării umaniste* (Abraham Maslow – 1908-1970, Carl B. Rogers – 1902-1987)

Ideea centrală a concepției este educația umanistă. Abordarea acestei teorii subliniază *latura non-intelectuală a învățării*, care pune accentul pe emoții, sentimente, pasiuni, valori și caracter: copilul învață cel mai bine de la adulții creativi, care transmit semnificații, nu doar informații „seci”, și care au o stimă de sine înaltă. (A. Maslow, B. Rogers).

Modelul ierarhic al necesităților umane cuprinde următoarele categorii de trebuințe: *fiziologice, de securitate, de apartenență și iubire, de stimă și respect, cognitive, estetice, de autoactualizare, de autorealizare și de valorificare a propriului potențial.*

❖ *Teoria învățării experiențiale* (John Dewey – 1859-1952)

Prin intermediul acesteia sunt relevate principiile: învățarea prin acțiune sau școala/instituția este însăși viața, care reprezintă fundamentul teoriei despre educație și rolul învățământului într-o societate democratică (J. Dewey). Dezvoltarea se bazează pe nevoile interioare ale personalității sau pe valorificarea persoanei în cadrul grupului.

Transpunerea acestor teorii reflectă conceptul de abordare bazată pe drepturile omului – recunoașterea drepturilor superioare ale copilului, inclusiv de abordare bazată pe egalitatea de gen – drepturi și oportunități egale, tratament egal/non-discriminatoriu al fetelor și băieților în raport cu sistemul educațional.

2.2. Poziționări pedagogice ale educației timpurii

Cadrul de referință al educației timpurii valorifică tezele și conceptele acceptate și aplicate în teoria și practica internațională contemporană, pentru a crea o viziune de ansamblu clară asupra educației timpurii la nivel național. Recunoscute și aplicate cu succes la nivel mondial, teoriile psihopedagogice concretizează abordările și concepția actuală despre copilarie, educație.

Educația timpurie, fiind o componentă esențială a *educației pentru toți*, *construiește premisele unei educații incluzive* [43].

Educația pentru toți promovează accesul tuturor copiilor¹ la educația de bază. Prin educație incluzivă se înțelege că educația nu trebuie să fie percepută ca un privilegiu pentru câțiva copii, ci ca un DREPT al tuturor copiilor.

Educația timpurie conține următoarele elemente caracteristice:

- identifică startul dezvoltării individuale încă de la naștere;
- construiește premisele socializării și participării sociale;
- egalizează șansele la dezvoltare, participare și integrare;
- responsabilizează educatorii, familia, comunitatea și societatea pentru dezvoltarea copiilor.
- oferă o perspectivă pozitivă, umanistă, holistică asupra educației copilului prin activități de joacă și învățare.

❖ Educația timpurie – semnificații conceptuale

Conceptul de educație timpurie, în prim sens, se referă fie la declanșarea educației, lucru ce vizează pregătirea părinților și a altor persoane care au grijă de copilul mic pentru exercitarea unui rol cât mai adecvat creșterii și educației acestuia, fie la intrarea mai devreme în instituția de educație timpurie (încă de la 2 ani).

Alt sens, mult mai complex și bogat, exprimă faptul că educația copilului este un domeniu prioritar și necesar de a fi abordat într-o viziune multiaspectuală, prin utilizarea termenilor/conceptelor precum: *îngrijire, nutriție, sănătate, protecție, stimulare, dezvoltare*.

Ce înțelegem prin educație timpurie?

- servicii destinate copiilor de la naștere până la atingerea vârstei de 7 ani în cadrul diferitor tipuri de programe oferite de creșe, grădinițe, centre comunitare etc., precum și acasă sau în cadrul programelor de recreere;
- activități desfășurate de către familie și pentru familie (inclusiv educație parentală).

Copilăria timpurie este cea mai importantă perioadă din viața copilului, influențând, în mare parte, succesul său de mai târziu, la școală și în viață. Intervenția adultului asupra copilului în această perioadă este fundamentală. Educația timpurie vizează, conform cercetărilor din ultimele decenii, perioada intrauterină de dezvoltare, moment din care copilul începe să se dezvolte și să învețe, până la vârsta de 6/7 ani – vârsta debutului școlar. Studiile privind copilăria timpurie confirmă că, în dezvoltarea sa, copilul parcurge mai multe perioade: • *Perioada prenatală/din momentul concepției până la naștere*; • *Perioada de nou născut și sugar (0 – 1 an)*; • *Vârsta fragilă/antepreșcolară (1 – 3 ani)*; • *Vârsta preșcolară (3 – 6/7 ani)*. Educația timpurie se realizează atât în mediul familial, cât și în cadrul instituțiilor specializate (creșă, grădiniță, centru comunitar etc.) [62; 63].

¹ Noțiunea copil cuprinde fete și băieți de vârsta abordată.

Caracteristicile copilului preșcolar

- *Cei mai mulți copii ajung la vârsta preșcolară ca persoane active, experimentate și entuziaste.*
- *Sunt interesați de ei înșiși, de mediul care îi înconjoară și doresc să exploreze, să investigheze și să fie creativi. Copiii manifestă o curiozitate debordantă și un sentiment de mirare/uimire bine dezvoltat.*
- *Le place să stabilească relații bune cu adulții și colegii și să se bucure de comunicarea cu aceștia. Preșcolarii își dezvoltă încrederea, stima de sine și autocontrolul; de multe ori, aleg să lucreze în perechi, în grupuri mici, iar unii dintre ei pot prezenta semne de lider. Însă, în alte împrejurări, pot opta să se joace singuri.*
- *Se bucură de povești, rime și muzică, le place și exersează ritmurile/dansurile, totodată dezvoltându-și concentrarea, perseverența, independența.*
- *Se delectează cu jocuri și activități dinamice și devin independenți din punct de vedere fizic.*

Îngrijire, educație și învățare – un ansamblu integrat

EÎTC este un ansamblu care cuprinde dimensiunile intercorelate dintre îngrijire, educație și învățare – dezvoltare. Aceste dimensiuni sunt accentuate în mod diferit, în funcție de vârsta copilului și situație. Cu cât copilul este mai mic, cu atât mai multă interacțiune are loc între copil și educator/ajutor de educator și alt personal în procesul de îngrijire. Aceste situații implică, de asemenea, educația, învățarea – dezvoltarea, fiind importante atât pentru bunăstarea generală a copilului, cât și pentru procesul de învățare.

Buna îngrijire determină baza tuturor activităților de EÎTC. În consecință, nevoile fundamentale ale copiilor sunt satisfăcute, iar ei își pot direcționa atenția către alți copii și adulți, către mediul înconjurător, jucării și cărți, materiale didactice, echipamente, joc și activitate. Cu cât copilul este mai mic, cu atât necesită mai multă grijă din partea adulților [41].

Combinarea îngrijirii cu educația poate genera la copil promovarea unei imagini pozitive despre sine, formarea abilităților expresive și interactive, precum și dezvoltarea gândirii, imaginației, creativității, independenței etc. O zi obișnuită din viața copilului constă dintr-o varietate de situații de rutină, care formează un ritm cotidian bine definit, dar flexibil și antrenant. Atât îngrijirea, cât și diversele activități interactive și sarcini simple, care formează cotidianul copilului, sunt importante pentru învățare și dezvoltare. Educatorii/cadrele didactice încorporează, astfel, dimensiunea predării-învățării-evaluării în diferite faze/momente ale zilei copilului.

De ce este necesar să acordăm importanță educației timpurii?

- În primul an de viață, creierul copilului este în continuă dezvoltare, asigurând vaste posibilități de învățare.
- Până la vârsta de 3 ani, copilul parcurge cea mai propice etapă pentru dezvoltarea inteligenței.
- Primii 3 ani din viața copilului sunt decisivi în formarea personalității și a comportamentului social; într-o perioadă scurtă, de numai 36 de luni, copilul își dezvoltă capacitatea de a gândi și vorbi, de a învăța și raționa, inițiind formarea valorilor personale și a comportamentului necesar pentru viața adultă.
- În perioada de 3-7 ani, copilul își descoperă propria identitate, inclusiv identitatea de gen, dezvoltă o imagine de sine pozitivă, achiziționează cunoștințe, capacități, deprinderi și aptitudini utile pentru integrarea școlară și pregătirea pentru viața de adult.

Așadar, conceptul de *educație timpurie* se referă la educația și dezvoltarea copilului de la naștere până la intrarea în școală. Fără a neglija specificul educației și îngrijirii copilului în perioada de până la 3 ani, respectiv, în perioada preșcolară, această accepție se bazează pe imperativitatea unei abordări integrate a politicilor și programelor de educație, dezvoltare și îngrijire a copiilor în perioada cea mai vulnerabilă a vieții [53].

Caracteristicile distinctive ale educației timpurii sunt următoarele:

- Fiecare copil este o personalitate unică, iar abordarea lui necesită să fie holistică și comprehensivă din toate punctele de vedere ale dezvoltării – fizic, socio-emoțional, cognitiv, lingvistic;
- Este important să avem o abordare fundamentală a conceptelor de îngrijire, nutriție, sănătate, educație a copilului;
- La nivelul relației „educaționale”, adultul/educatorul este un „partener” de joc matur, care cunoaște toate detaliile jocului, regulile/norme care necesită a fi respectate;
- Activitățile desfășurate în cadrul procesului educațional (și nu numai) sunt adevărate ocazii/opportunități de învățare situațională și problematizată;
- Părintele² este parte a „cercului formativ/educațional”, partenerul-cheie în educația copilului, iar relația familie – grădiniță – comunitate reprezintă o triadă hotărâtoare, cu efecte de lungă durată asupra dezvoltării copilului.

Sistemul educației timpurii din Republica Moldova stimulează oportunitățile de dezvoltare a copiilor și încurajează, totodată, implicarea mai activă a părinților, constituind un sprijin pentru aceștia.

² În calitate de părinți, se subînțelege atât mama, cât și tata, în scopul depășirii stereotipului de responsabilizare exclusivă a mamelor pentru îngrijirea și creșterea copilului, oferirii oportunității și taților de a se implica activ în acest proces.

Ce este educația și îngrijirea timpurie a copiilor?

- Educația și îngrijirea copiilor antepreșcolari și preșcolari este o interacțiune educațională care se desfășoară în diferite medii de viață ale copiilor mici (familie, instituție educațională, comunitate), cu scopul de a promova creșterea, învățarea și dezvoltarea acestora. Pentru ca eforturile educaționale ale familiilor și cadrelor didactice să formeze un tot întreg din punctul de vedere al copilului, este necesară o strânsă cooperare, adică un parteneriat viabil între părinți și cadrele didactice din domeniul *educației și îngrijirii timpurii a copilului* (EÎTC).
- EÎTC, supravegheată, sprijinită și gestionată în mod public, include îngrijire, educație și învățare/dezvoltare. EÎTC este o interacțiune și colaborare sistematică între profesioniștii din domeniile: educație, sănătate, protecție.
- EÎTC este construită pe o viziune holistică asupra creșterii, învățării și dezvoltării copiilor, fiind orientată spre obiective în care jocul este de o importanță primordială. Ea se bazează pe o gamă largă de cunoștințe psihopedagogice generale: informații cu caracter integrator pe domenii de dezvoltare, de activitate umană și de cercetare, precum și experiență privind practica pedagogică.
- O resursă primordială pentru EÎTC este personalul competent. Menținerea unei calități ridicate a EÎTC impune ca atât comunitățile educaționale, cât și cadrele didactice și manageriale (educatori, conducători muzicali, psihologi, psihopedagogi, logopezi, cadre didactice de sprijin, metodiști), în particular, întreg personalul instituției care prestează servicii de educație timpurie, să aibă cunoștințe și abilități profesionale profunde.
- Serviciile de EÎTC sunt furnizate de către autoritățile publice locale, ONG-uri, instituții/agenți economici, prestatori de servicii din sectorul privat în conformitate cu politica educațională națională. Educația și îngrijirea timpurie a copiilor și educația de bază formează un tot întreg, ce asigură coerență și continuitate în procesul de dezvoltare a copilului.

Viziunea comună asupra copilului:

Fiecare copil este unic, cu propria personalitate, potențial, nevoi individuale și specifice de gen, condiții de viață, ritm de dezvoltare. Este considerat a fi o persoană competentă, curioasă, dornică să învețe, să trăiască aici și acum, să contribuie la propria dezvoltare. De asemenea, copilul are drepturi, inclusiv dreptul la educație și îngrijire. În această imagine holistică a copilului, Sistemul educației timpurii (SET) oferă fiecărui copil posibilitatea de a se dezvolta armonios, iar îngrijirea și educația constituie o unitate indivizibilă în acest sens.

**Copilul în cadrul Sistemului educației timpurii are următoarele
DREPTURI:**

- ✓ de a fi educat într-un mediu sigur, în care să beneficieze de protecție fizică și emoțională;
- ✓ de a avea acces la toate materialele și resursele educaționale;
- ✓ de a participa la procesul educațional și de a fi asistat și susținut de educator;
- ✓ de a fi tratat cu respect și corectitudine și de a fi protejat de abuzul de autoritate;
- ✓ de a fi protejat de impunerea unor restricții care nu sunt absolut necesare;
- ✓ de a învăța cu plăcere și interes și de a înțelege utilitatea cunoștințelor dobândite;
- ✓ de a beneficia de asistența unor servicii sociale, atunci când e cazul;
- ✓ dreptul la intimitate și confidențialitate.

**Copilul în cadrul Sistemului educației timpurii are următoarele
RESPONSABILITĂȚI:**

- ✓ de a-și purta de grijă;
- ✓ de a împărți cu alții resursele și echipamentele existente;
- ✓ de a întreține și de a utiliza echipamentele, evitând posibilele accidente;
- ✓ de a fi afectuos, respectuos, altruist, cooperant și sociabil;
- ✓ de a asculta și de a ține cont de părerea celorlalți;
- ✓ de a-și asuma propriile acțiuni și consecințele acestora.

Viziunea comună asupra părinților:

În același context, părinții sunt primii educatori și trebuie să fie implicați activ în practica educațională a IET. Este importantă respectarea diversității familiilor și a convingerilor și opiniilor diferite privind educația și îngrijirea. Cu alte cuvinte, IET completează și continuă educația de acasă (din familie), nu neapărat substituind-o sau compensând-o. Familia acționează în parteneriat cu educatorii/cadrele didactice și comunitatea, astfel încât să se asigure continuitatea și coerența procesului de educație a copilului.

❖ Valori și principii promovate în Sistemul de educație timpurie

Valorile și principiile care stau la baza ET în Republica Moldova se bazează pe convențiile internaționale și pe legislația națională privind drepturile copilului.

Din perspectiva valorii de bază a Convenției privind Drepturile Copilului [9] –
DEMNITATEA UMANĂ – educația timpurie în Republica Moldova
promovează următoarele VALORI:

- *Interesul superior al copilului;*
- *Dreptul fundamental la viață și creștere, învățare – dezvoltare deplină garantată în conformitate cu potențialul nativ; echitate și non-discriminare, atitudine egală față de toți copiii: șanse egale pentru o dezvoltare armonioasă, indiferent de gen, etnie, religie, nivel de dezvoltare, mediu de proveniență, asigurate printr-o abordare educațională echilibrată și incluzivă;*
- *Respectul față de opinia copilului și a părintelui;*
- *Respectarea culturii, limbii și convingerilor proprii – valorile naționale și culturale: dragostea față de plaiul natal, de limba maternă, cinstirea trecutului istoric, a tradițiilor și obiceiurilor poporului din care fac parte, precum și a datinilor popoarelor conlocuitoare.*

Paradigma educației timpurii, în contextul politicilor educaționale la nivel internațional și național, are drept fundament un sistem de **principii generale**, stabilite în baza concepției despre **Copil** și **Copilărie**:

- *Principiul asigurării respectului față de copil* ca ființă umană cu drepturi depline, care necesită atât îngrijire, educație, supraveghere și dezvoltare, cât și dragoste, empatie, sensibilitate din partea adulților.
- *Principiul accesibilității la servicii socio-educative de calitate* – asigurarea calității serviciilor pentru *toți copiii* din comunitate, inclusiv pentru cei cu cerințe educative speciale și familiile lor, indiferent de localitate sau posibilități materiale, raportarea la necesitățile și interesele acestora, aportul la dezvoltarea holistică a copilului – fizică, cognitivă, socio-emoțională, lingvistică la nivelul standardelor minime stabilite.
- *Principiul flexibilității și abordării diferențiate și individualizate* – diferențierea ofertei socio-educative la nivelul fiecărei comunități, instituții de educație timpurie, familie și copil în funcție de necesități și potențial.
- *Principiul egalității șanselor* – fiecărui copil i se asigură oportunități egale de dezvoltare liberă, globală și armonioasă, într-un mediu educativ sigur, atractiv, stimulant și prietenos, în care va fi încurajat să aibă aspirații înalte, încredere în sine însuși, să persevereze și să-și dezvolte/multiplifice potențialul.
- *Principiul dialogului și participării* – prin dialog și consultare, ET promovează participarea activă a părinților și copiilor la activitățile organizate de instituție, respectând dreptul acestora la opinie și asigurând transparența deciziilor și a rezultatelor printr-o comunicare periodică, adecvată. Activitățile desfășurate au un caracter deschis către comunitate.
- *Principiul parteneriatului socio-educational* dintre toate instituțiile care oferă servicii (educaționale și de îngrijire) copiilor de la naștere până la vârsta de 7 ani și familie, autoritățile administrației publice – centrale și locale, alte instituții comunitare, ONG-uri locale, naționale și internaționale, în scopul asigurării unei dezvoltări armonioase a copilului.

Principiile educației timpurii reprezintă repere importante ale activității ET, a cadrului didactic și managerial, care modelează/influențează modul de interacțiune a acestora cu copiii și familiile lor, de organizare a contextelor și experiențelor de învățare, abordând jocul și învățarea într-o simbioză și consecință logică. În acest sens, principiile pedagogice generale ale educației timpurii, precum și principiile didactice aplicabile întregului proces de învățământ, conturează o normativitate a pedagogiei copilului, care reprezintă un cadru axiologic, psihologic și pedagogic în realizarea cu succes a activităților educative din instituția de educație timpurie.

Implementarea Educației Timpurii

❖ Educația timpurie condiționată de starea de bine a copilului și mediul educațional

Specificul dezvoltării în perioada timpurie solicită organizarea atentă a *mediului educațional* – o condiție esențială pentru stimularea dezvoltării copilului în această perioadă.

Orientarea copilului spre *învățare – dezvoltare* se face prin crearea unui *mediu educațional* adecvat, care să permită dezvoltarea liberă a copilului și să pună în evidență dimensiunea interculturală și pe cea a incluziunii sociale.

Mediul ET³ este un ansamblu format din elemente fizice, psihologice și sociale și include în sine atât clădiri, infrastructură, comunitatea din vecinătate și adulții/personalul cu responsabilități funcționale în diverse situații, precum și multitudinea de spații, materiale și echipamente. Un mediu dotat, deschis și flexibil asigură confortul psihologic al copiilor, reușita acestora, stimulând învățarea și dezvoltarea, interesul și curiozitatea, încurajându-i să se joace, să exploreze, să experimenteze, să se miște/să acționeze și să se exprime în moduri diferite, să planifice și să ia decizii pentru ei înșiși. În acest context, mediul poate să sugereze și să motiveze comportamente de comunicare, colaborare/cooperare, de participare și de cultură igienică, poate introduce o varietate de elemente bazate pe cunoaștere, diverse aptitudini și experiență în acțiunile în care sunt implicați atât copiii, cât și adulții (cadre didactice, alt personal, părinți).

În planificarea mediului ET, ar fi necesar să fie luate în considerare atât aspectele funcționale, cât și cele estetice. Copiii și părinții pot participa la (re)planificarea spațiilor (din interior și exterior), a materialelor și echipamentelor în funcție de nevoile și interesele copiilor, inclusiv cele de gen. Planificarea spațiilor poate fi utilizată ca mijloc de promovare a interacțiunilor din cadrul grupurilor de colegi și a celor dintre copii și educatori. Un mediu educațional bine proiectat promovează activități în perechi sau în grupuri mici, în care fiecare are posibilitatea de a lua parte la discuții și interacțiuni.

Atmosfera mediului ET trebuie să fie pozitivă, plăcută, „prietenoasă genului” (non-discriminatorie), să le ofere copiilor încredere și o stare generală de siguranță.

³ Termenul „mediu ET” este mai larg decât termenul „mediu de învățare” – în acest caz, el are scopul de a descrie ET ca fiind legată nu numai de învățare, ci și de grijă, joacă, natură și mediu în general. De asemenea, acesta își propune să evidențieze importanța diverselor relații interactive.

Personalul din SET va asigura un mediu adecvat și stimulat, care ar promova învățarea eficientă și efectivă, ar stimula progresul și reușita copilului în procesul de învățare. Totodată, acesta va propune copiilor un program echilibrat de învățare prin joc, atât în incinta instituției/grupeii, cât și în aer liber, care să-i motiveze să selecteze dintr-o gamă de activități oferite, organizate pe zone/centre de interes, pe cele care corespund propriilor aspirații și preocupări.

O mare importanță o are capacitatea personalului din ET de a utiliza cât mai eficient întreg **spațiul** interior și exterior al instituției, **echipamentul** și **timpul**, astfel încât copiii să beneficieze pe deplin de resursele disponibile.

Mediul educațional în IET va fi organizat astfel, încât să stimuleze activitatea și creativitatea copiilor, dorința de a se implica în activități, să sugereze și să motiveze comportamente cognitive, de colaborare, de participare și de cultură igienică.

Starea de bine a copilului

Valorificarea și dezvoltarea potențialului copilului este posibilă prin asigurarea *stării de bine a copilului*, prin satisfacerea necesităților de bază: *nevoia de securitate, de înțelegere și afecțiune, de recunoaștere socială și a sentimentului de apartenență la grup, de a se simți capabil, inteligent și valoros, nevoile fizice.*

Aceasta înseamnă:

- *asigurarea condițiilor optime pentru creștere, învățare și dezvoltare* – copilul poate să se bucure de compania altor copii și educatori, să simtă bucuria și libertatea de acțiune într-o atmosferă calmă, atractivă și sigură. În aceste condiții, acesta poate să-și direcționeze energia către joacă, învățare și activitățile cotidiene, cu un nivel adecvat de provocare;
- *încurajarea capacităților funcționale* – copilul simte că este apreciat și acceptat, că este auzit și observat, astfel dezvoltându-și respectul față de sine, încrederea în propriile forțe și în succesul său, tinzând să dobândească abilități sociale. Mai mult decât atât, fiecare copil este tratat în conformitate cu nevoile individuale și de gen, cu personalitatea și cultura de familie, fiind conștient că este tratat în mod echitabil, indiferent de sex, mediu social, cultură sau etnie.

Starea de bine și confort a copiilor în activitățile serviciilor de ET este promovată prin stabilirea unor relații eficiente, prietenoase și calde între aceștia – părinți, educatori sau alți copii, care îi conferă copilului sentimentul de apartenență la grupul de colegi.

❖ Educație centrată pe copil

Paradigma educației timpurii se axează pe afirmarea rolului prioritar al finalităților educației, la nivel de Curriculum pentru educația timpurie. În funcție de finalități, se structurează și celelalte elemente ale modelului curricular de abordare a educației, adică metodele didactice, strategiile de evaluare și conținuturile.

Dezvoltarea paradigmei *Curriculumului pentru educație timpurie* se datorează necesității rezolvării conflictelor dintre abordarea **psihocentristă** și **sociocentristă** a educației.

Tabelul 1. Caracteristicile abordării psihocentriste și sociocentriste

Abordarea psihocentristă	Abordarea sociocentristă
<p>➤ vizează <i>centrarea pe copil</i>, fiind orientată spre noțiunea de dezvoltare a persoanei ca întreg și promovarea învățării prin activități în care copilul se implică de bunăvoie și din proprie inițiativă, prin explorare spontană și joc [40].</p> <p>Sistemul educației timpurii desemnează următoarele caracteristici:</p> <ul style="list-style-type: none"> - centrarea educației pe copil și anume: pe calitățile lui naturale, fiziologice și psihologice; - cunoașterea tuturor resurselor psihologice ale copilului, pe baza metodelor de observare; - realizarea acțiunilor practice eficiente, realizabile în mediul pedagogic natural; - respectarea libertății de manifestare a copilului; - organizarea conținutului educației în raport cu cerințele funcționale și interesele copilului; - instituționalizarea copilului (la decizia părinților); - individualizarea educației prin valorificarea tuturor resurselor inteligențelor multiple ale copilului. 	<p>➤ vizează <i>influența directă a adulților</i> (părinte/educator) <i>asupra copilului</i> prin atitudine, mesaj verbal, gestică, stare afectivă, exemplificare etc. ori prin prezența lor activă și indirectă, prin intermediul altor factori educaționali (rude din familie, grup social, comunitate).</p> <p>În IET, educatorul/cadrul didactic ghidează, gestionează/organizează, monitorizează și evaluează activitatea copilului. Educatorul/cadrul didactic își menține rolul de facilitator prin asigurarea condițiilor optime pentru actul învățării și dezvoltării copilului și prin focalizarea influențelor educative asupra socializării copiilor. Astfel, sunt favorizate interacțiunile dintre colegi/colege și lucrul în grup, iar jocurile practice (specifice sugarilor), jocurile manipulative (specifice celor de 1-2 ani) și jocurile simbolice (specifice preșcolarilor) sunt considerate la fel de importante ca și învățarea culturală. Rolul adulților este, pe de o parte, de a structura și amenaja spațiul de joacă, de a stabili ce echipament se folosește pentru joc și pentru celelalte activități, de a organiza programul de desfășurare a acestora și, pe de altă parte, de a se apropia de copii în așa fel, încât să încurajeze învățarea culturală. Educatorii/cadrele didactice reprezintă un mijloc de îndrumare și de sprijin al copiilor în perioadele de creștere socială și intelectuală [40].</p>

Astfel, *educația timpurie* se axează pe abordările psihocentrică și sociocentrică. În cadrul abordării psihocentrice, ET are în centrul atenției copilul cu particularitățile și nevoile sale, ritmul acestuia de învățare și dezvoltare. În cadrul abordării sociocentrice, se reliefează asimilarea sistemului de valori promovate de societate (părinte/educator etc.).

❖ Educația incluzivă

Instituțiile de educație timpurie sunt deschise pentru TOȚI copiii. Educația incluzivă este un proces continuu de perfecționare a IET, având ca scop exploatarea resurselor existente (materiale: didactice, umane, financiare), pentru a susține participarea la procesul de învățământ al tuturor copiilor din cadrul unei comunități. Educația copiilor cu cerințe educative speciale necesită să corespundă nevoilor de dezvoltare, prin evaluarea adecvată a potențialului de învățare/dezvoltare și prin asigurarea reabilitării [65, p. 11-12].

Educație incluzivă – proces educațional care răspunde diversității copiilor și cerințelor individuale de dezvoltare și oferă oportunități și șanse egale de a beneficia de drepturile fundamentale ale omului la dezvoltare și educație de calitate în medii comune de învățare.

(Codul Educației al Republicii Moldova)

Conform declarației UNESCO, educația incluzivă se bazează pe dreptul tuturor copiilor la o educație de calitate, care satisface necesitățile de bază de învățare și îmbogățește viața [apud 43, p. 20].

❖ Dezvoltarea holistică

În contextul educației timpurii, *dezvoltarea holistică* se axează pe abordarea conform căreia toate domeniile de dezvoltare ale copilului – fizic, cognitiv, socio-emoțional și lingvistic – sunt legate între ele, intercorelate și interdependente. Nici unul dintre aspectele dezvoltării nu se manifestă de sinestătător, iar toate deprinderile, oricât de simple sau complexe ar fi, reflectă intercorelarea abilităților. Dezvoltarea într-un domeniu condiționează dezvoltarea în celelalte domenii.

Există numeroase modalități de clasificare a domeniilor dezvoltării. Cea mai răspândită clasificare (după B. Bloom) cuprinde 3 domenii: fizic, cognitiv și socio-emoțional. Aceste domenii contribuie la concentrarea asupra unor elemente ale dezvoltării firești a copilului și sunt utilizate pentru a descrie evoluția copilului de-a lungul procesului continuu al dezvoltării. Înțelegerea fiecărui domeniu al dezvoltării contribuie la formularea „portretului” copilului, care este util pentru evaluarea caracteristicilor imediate și permanente legate de abilitățile copilului și comportamentul lui. Progresul personal al copilului poate fi diferit în diverse domenii: un copil poate să învețe să meargă devreme, dar să vorbească – mai târziu. Dezvoltarea în fiecare dintre aceste domenii depinde de stimulentele existente și de posibilitățile de a învăța oferite de mediul înconjurător.

Starea de bine a copilului, atât de necesară pentru o dezvoltare echilibrată a acestuia, este condiționată de calitatea indispensabilă a sănătății, nutriției, educației, a sprijinului parental, protecției sociale, de prevenirea unor riscuri în procesul de formare a viitorului adult (a se vedea *Figura 2*).

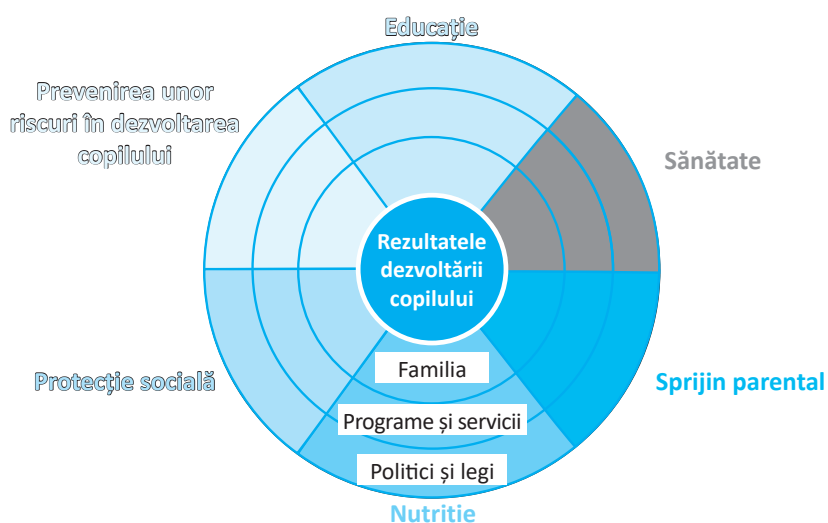

Figura 2. Modelul conceptual privind dezvoltarea holistică a copilului [13, p. 14]

Prin urmare, starea de bine a copilului în dezvoltare este desemnată de necesitatea funcționării eficiente a cadrului normativ-legal (politici), a programelor și serviciilor, a mediului familial.

Abordarea holistică în cadrul procesului educațional reprezintă asigurarea condițiilor pentru dezvoltarea integrată a copilului prin prisma domeniilor de dezvoltare a lui – fizică, socio-emoțională, cognitivă, lingvistică. Aceasta presupune orientarea familiei și personalului IET spre promovarea practicilor educației timpurii la nivel creativ și holistic.

Abordarea holistică a procesului educațional este o necesitate rezultată din nevoia firească a copilului mic de a explora mediul înconjurător, fizic și social, de a-l cunoaște și a-l stăpâni. Or modul natural al copiilor de a învăța despre ceea ce îi înconjoară nu este acumularea de cunoștințe pe domenii ale științei, ci, dimpotrivă, integrarea informațiilor, priceperilor, deprinderilor diverse în jurul unor teme care le-au stârnit interesul.

Studierea integrată a realității îi permite copilului explorarea, în mod global, a mai multor domenii de cunoaștere, subordonate unor aspecte particulare ale realității înconjurătoare, asigurându-i achiziția unor concepte și legități fundamentale, a unor proceduri de lucru și instrumente de cunoaștere a realității. De asemenea, abordarea holistică/integrată permite luarea în considerare a necesităților de cunoaștere a copiilor mici și abordarea unor subiecte de interes pentru aceștia eventual, în cadrul unor teme-proiecte mai cuprinzătoare, sugerate de documentele curriculare, de educatori, părinți, de înșiși copiii.

Cunoștințele, deprinderile, capacitățile dezvoltate prin fiecare domeniu de activitate se află în strânsă corelare și ele devin mai temeinice atunci când activitățile de învățare sunt realizate prin conținuturi/teme interdisciplinare/studii și proiecte tematice, când prin activități de învățare se realizează conexiunea dintre cunoștințe, deprinderi, capacități din domenii diferite de dezvoltare.

Jocul – activitate fundamentală în copilăria timpurie

Activitatea fundamentală în educația timpurie este *jocul* care susține, în cel mai înalt grad, dezvoltarea fizică și psihică, prin antrenarea psihomotorie, senzorială, intelectuală și afectivă. Acesta reprezintă o parte esențială a procesului de învățare/dezvoltare și educație a copilului, forma cea mai naturală de învățare și, în același timp, de exprimare a conținutului psihic al fiecăruia. Un bun observator al jocului copilului poate obține informații prețioase, de care poate beneficia, ulterior, în activitățile de învățare structurate, dar și în afara orelor de lucru.

Jocul reprezintă o forță cu caracter propulsor în procesul dezvoltării copilului. În copilăria timpurie, jocul capătă o pondere și un rol deosebit, ca valoare formativă bine determinată.

Prin activitatea de joc, copiii:

- desfășoară o activitate în sensul identității personale, urmează cerințele și determinările de bază ale ființei;
- rezolvă probleme de viață din mediul lor fizic și social;
- experimentează posibilități de adaptare, de a deveni flexibil în gândire și în rezolvarea problemelor. Acest proces este mai important decât produsul.
- creează soluții diferite, exprimă experiențele lor în simboluri, ceea ce îi va ajuta să gândească abstract;
- comunică cu ceilalți și/sau cu sine, vorbesc, folosesc multe cuvinte, se exprimă plastic și învață, în general, limbajul;
- ascultă, înțeleg;
- folosesc obiectele din jurul lor în scopul pentru care sunt create (învață utilizarea lucrurilor), dar și în alte scopuri (devin creativi);
- se concentrează pe ceea ce fac, devin atenți, motivați și interesați de ceea ce le place/ce le trezește curiozitatea.

Jocul, mai ales cel desfășurat în cadrul instituției de educație timpurie, dezvoltă personalitatea copilului, pune în valoare *Eul* propriu al acestuia și îl pregătește pentru viață. Învățarea prin metoda ludică facilitează modul de percepere a lucrurilor și fenomenelor de către copil: Cum trebuie să procedeze în anumite situații?; În cine poate avea încredere?; Ce e mai bine pentru el? etc. Totodată, *activitatea de joc a copilului* satisface necesitatea acestuia de a explora și determină alte calități ale personalității, precum: simțul/perceperea noului, responsabilizarea, capacitatea de a-și asuma inițiativa, de a acționa în situații dificile/de criză etc. *Jocul* oferă copilului posibilitatea de a fi un inițiator în propria sa lume, nu doar o persoană manipulată și disciplinată, determină creșterea încrederii în sine a copilului, cât și dorința de autodepășire, libertatea de a alege.

Jocul liber ales oferă adultului/educatorului posibilitatea de a analiza foarte bine copilul, de a-l cunoaște și a-i gestiona cu succes acțiunile.

În IET, *jocurile liber alese* sunt cele mai iubite de către copii, pentru că ele le oferă posibilitatea de a selecta *centrul de interes*, la care ar vrea să adere. În timpul jocurilor liber alese, fiecare copil optează pentru *jocul preferat*, fie în centre de interese, fie în aer liber etc. Aceste activități au drept rol stimularea socializării copiilor, oferind acestora posibilitatea de a interacționa, de a se juca depășind barierele emoționale, de sex, religie etc. Astfel, copilul este o personalitate în devenire, *care, conștient, poate fi partener al propriei sale formări* [62].

Participarea activă, opțională și liberă a copilului la jocuri îl încurajează permanent să exploreze noul, deoarece învățarea sistematică în perioada educației timpurii nu poate fi concepută în afara jocului.

Instituțiile de educație timpurie au un rol primordial în procesul formării personalității copilului, or, anume aici, prin intermediul activității de joc, acesta stabilește primele legături și relații [51].

Activitatea de joc stimulează dezvoltarea copilului, dorința de perfecționare a acestuia, favorizează crearea și completarea posibilităților de învățare sistematică și a celor de muncă. În educația timpurie, *jocul este practica dezvoltării copilului* [49].

În IET, *jocul* dobândește statut de *strategie ludică de învățare* prin faptul că integrează în structura sa mai multe metode și forme de organizare tipice procesului educației timpurii, fiind aplicat în situații multiple, în context *formal și nonformal*. Deși, **copiii nu se joacă cu scopul de a învăța, ei învață jucându-se.**

❖ **Învățarea în cadrul educației timpurii**

Studiile privind învățarea timpurie a copiilor demonstrează că fundamentarea învățării și dezvoltării continue a copilului depinde nu numai de plasticitatea extraordinară a creierului copiilor la această vârstă, ci și de mediul de cultivare și stimulare furnizat de familie, de instituțiile de prestare a serviciilor de educație și îngrijire timpurie, de comunitate [39, p. 7].

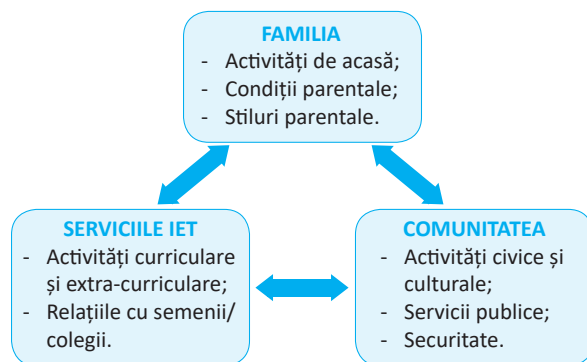

Figura 3. Factorii contextuali care influențează învățarea timpurie a copilului (Model OECD) [39]

Din multitudinea de factori care influențează procesul de învățare a copiilor, mediul de învățare acasă (în familie) este primordial în dezvoltarea acestora (a se vedea *figura 3*). Familia deține un rol educativ central, contribuind esențial la dezvoltarea copilului prin activitățile pe care le desfășoară, prin valorile și comportamentele promovate. La etapa actuală, în SET sunt abordate noi direcții ce țin de procesul de învățare prin joc, cum ar fi: *învățarea activă, învățarea experiențială, învățarea integrată, învățarea semnificativă, învățarea prin descoperire, învățarea prin imitare* (a se vedea *Tabelul 2.*) [48, p. 50].

Tabelul 2. Aspectele principale ale învățării în cadrul educației timpurii

Nr.	Repere conceptuale	Caracteristici ale învățării	Comportamente dezvoltate/ manifestate de copil
1.	învățarea activă	Învățare prin: <ul style="list-style-type: none"> - acțiune; - joc; - simțuri; - interacțiuni cu semenii și adulții; - angajare în activități concrete. 	<ul style="list-style-type: none"> - independență; - încredere; - automotivare; - autoexprimare; - realizarea acțiunilor anterioare; - implicare în activități.
2.	învățarea integrată	Învățarea prin: <ul style="list-style-type: none"> - integrarea domeniilor de activitate; - centre de interese; - activități la liberă alegere; - activități în rutina zilei; - activități de tranziție; - activități integrate; - proiect tematic. 	<ul style="list-style-type: none"> - responsabilizare; - exprimarea propriilor păreri; - cooperarea cu ceilalți; - elaborarea ideilor noi; - rezolvarea sarcinilor; - argumentarea părerilor; - manifestarea activismului; - încredere în sine.
3.	învățarea semnificativă	Învățarea: <ul style="list-style-type: none"> - începe de la copil; - este în conformitate cu nivelul individual de dezvoltare; - în baza experiențelor cotidiene; - prin valorificarea interesului copilului. 	<ul style="list-style-type: none"> - autonomie; - deservire personală; - abilități sociale; - abilități de comunicare; - libertate în activitate; - creativitate.

4.	învățarea prin descoperire	<p>Învățare prin:</p> <ul style="list-style-type: none"> - activități de cercetare; - experiențe; - experimente; - acțiuni concrete prin valorificarea simțurilor. 	<ul style="list-style-type: none"> - abilități de cercetare; - abilități de a simți, auzi, vedea, mirosi; - lucru individual; - lucru împreună cu alții; - dirijarea activităților; - conștientizarea sentimentelor.
5.	învățarea prin cooperare	<p>Învățare:</p> <ul style="list-style-type: none"> - în grup, echipe, perechi; - prin generarea de idei noi; - prin explorarea unei teme; - prin rezolvarea unei probleme. 	<ul style="list-style-type: none"> - lucru împreună; - adoptarea și acceptarea ideii; - influență prin convingere; - manifestarea grijii față de ceilalți; - încredere reciprocă; - manifestarea comunicării deschise; - soluționarea conflictelor.
6.	învățarea experiențială	<p>Învățare:</p> <ul style="list-style-type: none"> - individuală; - prin observare; - bazată pe percepție; - prin contact fizic; - prin prisma procesului; - în diverse domenii; - prin interacțiune cu mediul; - prin manipulare a obiectelor naturale; - prin acțiune, aventură; - prin serviciu în folosul comunității/voluntariat. 	<ul style="list-style-type: none"> - cunoaștere de sine; - descoperirea propriului corp; - conștientizarea simțurilor; - experimentarea senzorială directă; - stabilirea stilului propriu de învățare; - explicarea unui subiect; - perceperea mediului real; - independență; - conceptualizarea abstractului; - rezolvarea problemelor; - manifestarea abilităților analitice.
7.	învățarea prin imitare	<p>Învățare prin:</p> <ul style="list-style-type: none"> - imitație/urmare a exemplului/modelului familiei, grupului social etc.; - oferirea suportului moral și a afecțiunii; - bunele maniere; - dezvoltarea motorie; - dezvoltarea limbajului. 	<ul style="list-style-type: none"> - atașament sigur; - manifestarea unei imagini de sine pozitive; - manifestarea curajului de a explora lumea din jur; - manifestarea abilităților de socializare.

Activitatea de învățare prin joc solicită formarea unor deprinderi de muncă intelectuală, fapt care nu este posibil fără un fond de reprezentări și noțiuni dobândite prin învățare, în sensul apropiat de „cunoaștere”, considera *J. Piaget, L. Vâgotsky, D. Elkonin* etc. Astfel, IET nu este o mini-școală care ar prelua direct sarcinile acesteia, ci reprezintă o instituție ce pregătește copilul pentru școală, prin formarea deprinderilor de bază ale muncii intelectuale, cu utilizarea cunoștințelor, informației asimilate de către copil în cadrul activităților individuale și de grup [46, p. 20-21].

❖ **Interculturalitatea și etnoculturalitatea în educația timpurie**

Republica Moldova este un spațiu multicultural și multilingvist. În instituțiile de educație timpurie sunt înscriși, deopotrivă, copii de diferite naționalități, etnii, culturi, limbi vorbite.

Limba și cultura fiecărui copil este luată în considerare. Tuturor preșcolarilor, inclusiv reprezentanților minorităților naționale, li se oferă oportunități de a învăța în limba maternă sau, în funcție de posibilitățile instituției (private) și la cererea părinților – într-o limbă de circulație internațională.

Educația, la interferența cu civilizația și cultura, se pot influența reciproc spre realizarea idealului social. Limba, valorile și simbolurile culturale, moștenite de la predecesori, ocrotite de tradiție, păstrate în cadrul familial și comunitar, inedite ca expresii artistice, pot fi valorizate în educația timpurie prin activități etnoculturale.

Această tendință promovează metodologia de integrare a valorilor etnoculturale (valori spirituale și materiale) în procesul educațional din instituțiile de educație timpurie în baza valorificării mediului etnocultural: valorile autohtone, îndeletnicirile tradiționale, obiceiurile și datinile, creația popular-artistică din spațiul etnocultural.

Scopul etnoculturalității în ET vizează formarea/dezvoltarea unei personalități prosociale și culturale, în baza cunoașterii valorilor etnoculturale materiale și spirituale, având demnitate și mândrie națională.

Etnoculturalitatea oferă un univers formativ, corespunzător nivelului formării personalității copilului, prin afirmarea propriei identități, prin asumarea responsabilității, prin dezvoltarea spiritului patriotic. Din perspectiva psiho-educățională, acest concept integrează valorificări axiologice, cognitive și metacognitive, psihomotrice, socioafective, relațional-estetice etc.

Identitatea națională, etnică acceptată și trăită autentic de către copil va fi reperul de acceptare, asimilare și respectare a culturii altor comunități.

Multiculturalismul permite experimentarea diferitelor stiluri de viață, a altor limbi, religii, forme de artă, comportamente și tradiții cu care pot fi familiarizați copiii încă de la grădiniță. Cunoșcându-l pe „celălalt”, ne cunoaștem pe noi înșine, devenim deschiși și toleranți.

Interculturalitatea reprezintă o interconexiune cu multiculturalitatea. Potrivit tendințelor și cerințelor actuale, pentru facilitarea procesului de integrare a copilului în societate, este imperativă crearea condițiilor pentru învățarea limbii române în grădinițele (grupele) alolingve, precum și învățarea unei limbi de circulație internațională [3]: engleză, franceză, germană, rusă etc.

Învățarea limbii române de către copiii alolingvi, la nivelul educației timpurii, va determina dispariția disensiunilor dintre reprezentanții minorităților etnice, va oferi copiilor (copiii cu limbă și cultură diferită – copiii migranților, copiii care folosesc limbajul semnelor, copiii de etnie romă) oportunitatea să-și continue studiile în limba de stat și, ulterior, să se integreze profesional.

Includerea *unui studiu oral obligatoriu în grupele medie, mare și pregătitoare din instituțiile de educație timpurie, prin metoda imersiunii lingvistice, ar facilita însușirea limbii române* de către aceștia.

În literatura științifică de specialitate există numeroase cercetări care susțin eficiența programelor de educație bilingvă, prin metoda **imersiunii lingvistice** [23]. În cadrul acestor programe, activitățile corespunzătoare curriculumului național se desfășoară (total sau parțial) în limba-țintă. În felul acesta, limba străină este învățată implicit în timp ce copiii își dezvoltă competențe specifice conform competențelor și indicatorilor din standardele prevăzute în ET.

Învățarea oricărei limbi este binevenită. Introducerea unei limbi de circulație internațională [3], ca activitate opțională în IET din Republica Moldova, are o importanță majoră în formarea – dezvoltarea personalității copilului, aceasta servind drept bază pentru învățarea ulterioară a limbilor străine.

Pentru ca învățarea unei limbi noi să nu aibă efecte negative asupra dezvoltării abilităților de limbă maternă, copiii monolingvi nu ar trebui să participe la imersiunea lingvistică totală până nu împlinesc vârsta de trei ani, când abilitățile de limbă maternă sunt bine formate. Atunci când se utilizează imersiunea lingvistică, ar fi necesar să se asigure, în cooperare cu părinții, că dezvoltarea abilităților de limbă maternă ale copilului este adecvată vârstei sale. Personalul IET și părinții se vor asigura că există o continuitate între imersiunea lingvistică inițiată în cadrul grădiniței și învățământul primar.

Responsabilitatea primară pentru dezvoltarea limbii și culturii copilului îi revine familiei. În cadrul ET, copiii sunt încurajați să vorbească în limba lor maternă, iar părinții – să susțină dezvoltarea acesteia la domiciliu, creând, astfel, condiții propice pentru un ulterior bilingvism autentic.

Prin participarea la ET, copiii cu limbă și cultură diferită (de cea română) au posibilitatea să învețe limba română precum a doua limbă, în situații de comunicare simple, cotidiene, împreună cu alți copii și cu educatorii. În plus, preșcolarii au nevoie de îndrumare în însușirea și utilizarea unei limbi. Modul în care limba și cultura copilului urmează să fie valorificate este specificat în planul individual întocmit împreună cu părinții.

În cadrul ET, cultura, obiceiurile și istoria poporului din care provine copilul sunt studiate și apreciate, acestea fiind abordate în cadrul activităților zilnice. În cooperare cu părinții și diferite comunități, vor fi respectate tradițiile culturale ale copiilor și vor fi susținute posibilitățile lor de a-și exprima cultura în cadrul ET. Totodată, prin activitățile de ET sunt luate în considerare nevoile speciale și prioritățile diferitelor grupuri culturale, cum ar fi: copiii de etnii diferite, inclusiv romi, copiii care utilizează limbajul semnelor, copiii care provin din mediul migranților.

Prin implementarea acestor activități, ET promovează integrarea tuturor copiilor în societatea moldovenească.

❖ **Parteneriatul socio-educational**

Parteneriatul socio-educational constituie un angajament conștient al părinților și al personalului IET de a colabora în vederea susținerii creșterii, educării și dezvoltării copiilor. Acesta presupune: încredere reciprocă, respect și egalitate la nivel de familie – instituție – comunitate. Părinții au dreptul și responsabilitatea de a-și educa copilul [22].

Parteneriatul socio-educational reprezintă un *concept*, dar și o *atitudine* în câmpul educației. Parteneriatul vizat tinde să devină un concept central pentru abordarea *flexibilă, deschisă* a problemelor educative.

Conceptul de parteneriat este parte a deciziilor educative, în funcție de posibilitățile și dimensiunile alegerilor sale. Educarea (educatorul) responsabilizării sociale și luarea rapidă a deciziilor este una dintre sarcinile *educației timpurii* pentru vârsta antepreșcolară și preșcolară. Relația **educator – copil**, care capătă mereu sensuri noi, este o relație de parteneriat, datorită aspectelor ei de conducere democratică și flexibilității în luarea deciziilor. Nu numai copilul învață și se dezvoltă sub influența educatorului, ci și educatorul/cadrul didactic se formează și se perfecționează prin relația educativă.

Parteneriatul este bazat pe încredere, cere responsabilitate și implicare reciprocă de la parteneri. Acesta pledează pentru o modalitate mai eficientă de obținere a rezultatelor bune, a unei schimbări benefice.

Ca atitudine, parteneriatul presupune:

- acceptarea diferențelor și tolerarea diferitor opțiuni;
- egalizarea șanselor de participare la acțiuni educative comune;
- interacțiuni acceptate de toți partenerii;
- comunicare eficientă între participanți etc.

Parteneriatul socio-educational este forma de comunicare, cooperare și colaborare în sprijinul copilului la nivelul procesului educațional.

Acesta se realizează între:

- instituțiile educației (creșă, grădiniță, centru comunitar, familie, școală);
- agenții educaționali: copil, părinți, educatori, profesori, specialiști în soluționarea unor probleme educaționale (psihologi, consilieri psihopedagogici etc.);
- membrii comunității cu influență asupra creșterii, educației copilului (factori de decizie, medici, reprezentanți ai poliției, bisericii etc.) [65].

În scopul realizării *educației parentale*, fiecare instituție care oferă servicii de educație timpurie își poate crea un Centru de resurse, informare și educație a părinților, care să proiecteze și să organizeze activități pentru familii și comunitate – într-un cuvânt, să realizeze *educația parentală*. Părinților li se vor pune la dispoziție materiale informaționale pe diverse subiecte educative, se vor organiza dezbateri, mese rotunde, ateliere de lucru, sesiuni de schimb de bune practici educaționale etc.

Astfel, *parteneriatul socio-educational* devine o prioritate a strategiilor orientate spre dezvoltarea și asigurarea unei educații de calitate pentru toți copiii, oferind acorduri de parteneriat între instituțiile de educație timpurie – familie – comunitate, iar *continuitatea*, ca demers educațional, constituie un factor de asigurare a relațiilor dintre instituțiile de educație timpurie și învățământ primar în ceea ce privește dezvoltarea copilului.

❖ **Continuitatea – concept decisiv în educația copilului**

Continuitatea reprezintă o totalitate de relații reciproce între fazele dezvoltării personalității și este concepută în aspectul creării condițiilor medico-igienice și psihopedagogice în instituția de educație timpurie și pentru clasa întâi, care ar asigura un nivel optimal de dezvoltare al copiilor.

Continuitatea poate fi caracterizată sub două aspecte [60, p. 304]:

- *cel al dinamicii dezvoltării copiilor* – determinarea legăturilor reciproce dintre etapele dezvoltării personalității odată cu trecerea de la o vârstă la alta: antepreșcolară – preșcolară – școlară mică;
- *cel al organizării și realizării procesului educațional* – prin legăturile de perspectivă, determinate în sistemul competențelor, conținutului, formelor și metodelor de activitate ale IET și școlii primare.

Prin urmare, procesul educativ necesită a fi structurat și organizat astfel, încât să permită dezvoltarea holistică a personalității copilului, cu respectarea principiului continuității.

❖ **Resurse educaționale deschise**

Resursele educaționale deschise au devenit o provocare deosebită pentru Sistemul educației timpurii din Republica Moldova, odată cu dezvoltarea și implementarea TIC în învățământul general.

Resursele educaționale deschise presupun, în mod comun, accesul liber, tehnic și legal la conținut, inclusiv la codul sursă, al cadrelor didactice, părinților și al altor specialiști în domeniu capabili să lucreze cu acest conținut și mediu tehnologizat, să stimuleze plener copiii prin intermediul activităților practice, precum: *soft-uri educaționale deschise/închise, jocuri și jucării interactive*.

Resursele educaționale deschise cuprind:

- materiale pentru învățare prin joc: proiecte deschise (open courseware și open content), cursuri *free*, directoare de obiecte de învățare (learning objects), jurnale educaționale;
- software open source – pentru dezvoltarea, utilizarea, reutilizarea, căutarea, organizarea și accesul la resurse; medii virtuale de învățare (LMS – Learning Management Systems), comunități de învățare;
- licențe de proprietate intelectuală, care promovează publicarea deschisă a materialelor, a principiilor de design și a bunelor practici, localizarea conținutului [44, p. 5].

Resursele educaționale deschise favorizează mediul educațional deschis prin continuarea investițiilor în infrastructura TIC în cadrul instituțiilor de educație timpurie. Așadar, conținuturile resurselor educaționale deschise se pot regăsi/dezvolta prin crearea Bibliotecii instituțiilor de educație timpurie virtuale, a portalului național de resurse educaționale deschise, a auxiliarelor didactice digitale și cu liber acces; prin licențele deschise/libere pentru educație.

Beneficiile educației deschise, recunoscute la scară mondială, sunt: *echitatea* – acces facilitat la resurse, indiferent de situația materială; *calitatea*, asigurată inclusiv prin peer-evaluation și mentorat; *comunitatea de învățare prin joc*, formată din copii, părinți, profesori; *competitivitatea* prin inovație și eficiență, prin transparență și integritate. Principiile care fundamentează existența și funcționalitatea acestora includ: conținutul liber; competențe digitale și culturale pentru cadrele didactice/părinți și copii; transparență și integritate în educație [44, p. 25-26].

În acest context, *resursele educaționale deschise și închise*, recomandate pentru facilitarea activităților interactive de învățare prin joc a copilului în interacțiune cu adultul/educatorul, promovează *educația digitală*, care valorifică TIC – în cheia implementării Strategiei „Moldova Digitală 2020” [36].

3. REFERINȚE ALE CURRICULUMULUI PENTRU EDUCAȚIE TIMPURIE

3.1. Curriculumul pentru educație timpurie – parte componentă a Curriculumului Național

Curriculumul pentru educație timpurie, componentă reglatoare a Curriculumului Național [1], reprezintă un concept-cheie pentru domeniul științelor educației. Caracteristicile acestuia derivă din misiunea educației timpurii, concretizată în prevederile *Codului Educației* [5], obiectivele strategice [35], abordările, valorile și principiile acceptate și promovate în acest document.

Curriculumul pentru educație timpurie se va baza pe o abordare holistică, care se concentrează atât pe dezvoltarea cognitivă, cât și pe evoluția fizică și fortificarea sănătății, pe dezvoltarea personală și socio-emoțională și, nu în ultimul rând, pe cea a limbajului și a comunicării [33]. Acesta stabilește competențele generale și specifice domeniilor de activitate.

Scopul documentului dat este de a orienta cadrele didactice în proiectarea, organizarea și realizarea activităților educaționale din perspectiva unei noi viziuni pedagogice asupra copilului și educației.

Prezentul document își propune să realizeze o reactualizare și o restructurare a dezvoltării curriculare în educația timpurie, având ca bază mai multe argumente:

- necesitatea revizuirii periodice a acestui document pentru racordarea lui la rezultatele cercetărilor în domeniu, precum și la documentele normative și documentele de politici educaționale;
- necesitatea corelării cu prevederi și recomandări din documente promovate la nivel european;
- corelarea cu celelalte niveluri de învățământ, pentru realizarea coerenței la nivelul sistemului educațional național;
- necesitatea unei abordări sistemice a educației timpurii, care înglobează, deopotrivă, educația antepreșcolară și educația preșcolară, evitându-se abordarea lor fragmentată;
- schimbările operate în cadrul celorlalte niveluri de învățământ;
- sugestiile practicienilor etc.

Elementele de noutate, care ar viza un *Curriculum pentru educație timpurie*, sunt următoarele:

- Concretizarea funcțiilor Curriculumului pentru educație timpurie din perspectiva integrării documentului în structura sistemului curricular național.
- Racordarea Curriculumului pentru educație timpurie la Standardele de învățare și dezvoltare a copilului de la naștere până la vârsta de 7 ani.
- Utilizarea termenilor specifici educației timpurii și a semnificației acestora în conformitate cu documentele normative, inclusiv Codul Educației.

- Introducerea în *structura și conținutul curriculumului a elementelor de nouitate* ca reflectare a tendințelor de dezvoltare în domeniu.
- Valorizarea competențelor prezentate prin modul în care copiii știu să gândească, să acționeze, să învețe, să aplice cunoașterea și să caute soluții noi și originale la problemele concrete, care apar în contexte reale de existență.
- Modernizarea modelelor de organizare a conținuturilor într-o manieră integrată, pentru transformarea și derivarea competențelor din perspectiva provocărilor lumii contemporane – globalizarea, internaționalizarea, europenizarea, digitalizarea, tehnologizarea etc.
- Promovarea *valorilor naționale și abordarea multiculturală* în conținuturile activităților, care se va manifesta prin atașament față de pământul natal, prin identificarea deplină cu poporul din care face parte, prin aprecierea și respectarea limbii materne, a valorilor culturale, a tradițiilor și obiceiurilor comunității din care face parte; respectarea diversității etnoculturale.
- Abordarea centrată pe copil pentru constituirea/crearea unei instituții prietenoase copilului.
- Asigurarea șanselor *egale de învățare pentru toți copiii și pentru fiecare*, fără niciun fel de discriminare – socială, religioasă, de gen, de statut, rasă, etnie, limbă vorbită, grad/nivel de dezvoltare, mediu socio-economic din care provine etc.
- Asigurarea unei treceri armonioase de la o treaptă de învățământ la alta.
- Asigurarea parteneriatului *instituție de educație timpurie – familie – comunitate*.

Curriculumul pentru educație timpurie, ca subsistem al Curriculumului Național, include următoarele dimensiuni, care se află în permanentă interdependență și interacțiune și, în mare parte, determină eficiența/calitatea educației timpurii:

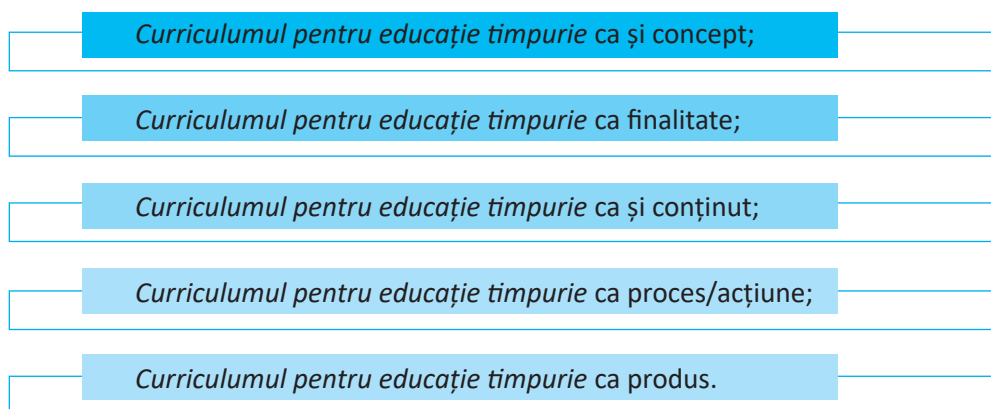

Figura 4. Curriculumul pentru educație timpurie ca subsistem al Curriculumului Național

Structura acestora se încadrează în logica construirii (sub)sistemelor educaționale cu intrări și ieșiri, cu funcții proprii, specifice în cadrul dezvoltării/funcționării ciclice și pe spirală a curriculumului educațional.

❖ **Curriculumul pentru educație timpurie ca și concept**

Un curriculum bine conceput, cu o abordare și scopuri pedagogice explicite, contribuie la îmbunătățirea calității procesului educației timpurii și a sprijinului oferit practicienilor.

Curriculumul pentru educație timpurie este destinat adulților responsabili de educația copiilor cu vârsta de până la 7 ani (educatori/cadre didactice și profesionale, manageri, studenți și părinți, tutori etc.), precum și creatorilor de materiale didactice de suport pentru dezvoltarea copiilor și eficientizare a practicilor educaționale ale cadrelor didactice.

În accepțiune modernă, curriculumul reprezintă un concept integrator, abordat într-o viziune globală și sistemică, prin prisma acțiunilor educative, a componentelor acestora și a interacțiunilor care le caracterizează.

Curriculumul pentru educație timpurie se axează pe o viziune holistică, care se concentrează nu numai pe dezvoltarea cognitivă, dar și pe cea personală, emoțională și socială a copilului ca individ. De asemenea, jocul și comunicarea sunt extrem de apreciate. *Curriculumul pentru educație timpurie* se va axa atât pe dezvoltarea copilului, cât și pe opiniile comune privind practica pedagogică și implicarea preșcolarului și a părintelui în activități. Abordarea integrată a ET este realizată prin utilizarea unui cadru curricular unic, care vizează copiii de la naștere până la intrarea în școală.

Elementele de bază în proiectarea Curriculumului pentru educație timpurie sunt:

- ✓ Abordarea copilului prin prisma drepturilor lui, acesta fiind considerat un agent activ, iar părinții – primi educatori.
- ✓ Spectrul larg de servicii de îngrijire și educație.
- ✓ Perspectiva holistică asupra dezvoltării copilului.
- ✓ Concentrarea pe comunicare, interacțiune, dialog și învățare.
- ✓ Evaluarea reflecției asupra practicii.
- ✓ Cooperarea cu părinții și respectarea valorilor democratice comune în contextul diversității.

Concepția *Curriculumului pentru educație timpurie* va fi centrată pe copil și va reflecta următoarele elemente fundamentale [12]:

1) Focusarea pe competențe, valori și abordări, care le va permite copiilor să-și valorifice întregul potențial într-un mod holistic.

Educația și îngrijirea copiilor, precum și dezvoltarea lor fizică, socio-emoțională, cognitivă și lingvistică sunt primordiale. Curriculumul va stabili competențe, valori și abordări comune, care să reflecte așteptările societății cu privire la rolul și responsabilitățile serviciilor de ET, astfel încurajând dezvoltarea întregului potențial al copiilor. Toți copiii sunt persoane active și capabile

să învețe, diversele competențe ale acestora fiind susținute de curriculum. În același timp, implementarea curriculumului necesită să fie planificată într-un cadru deschis, prin recunoașterea și abordarea diverselor interese și nevoi, inclusiv de gen, ale copiilor într-o manieră holistică. O combinație bine echilibrată a educației și a îngrijirii poate crea starea de bine a copiilor, poate promova o imagine de sine pozitivă, inclusiv de gen, poate contribui efectiv la dezvoltarea lor fizică, socio-emoțională, cognitivă și lingvistică. Experiențele copiilor și activitățile lor de participare sunt apreciate/considerate valoroase, iar învățarea semnificativă prin joc devine metoda esențială de predare.

Conservarea unei relații armonioase între îngrijire, educație și socializarea copilului este esențială. În acest context, se va referi la **interacțiunile intense și receptive** dintre **copii și adulți**, la **monitorizarea ritmului și a interesului personal** al fiecărui copil. Anume prin interacțiunile cu practicienii și cu ceilalți copii, preșcolarul poate învăța și se poate dezvolta echilibrat. Momentele de îngrijire a acestuia reprezintă, în același timp, momente de învățare. „Învățarea”, în acest context, nu se identifică cu o învățătură formală în IET, ci reprezintă însușirea de către copil a aptitudinii de a da sens lumii înconjurătoare, dezvoltându-și propria identitate, luând decizii, cooperând/socializând cu ceilalți colegi, bucurându-se de sentimentul de apartenență și explorând lumea din afara spațiului familial. Învățarea devine mult mai eficace atunci când majoritatea copiilor se bucură de interacțiunea armonioasă cu ceilalți, de posibilitatea de a se dezvolta, a se juca și a explora într-un mediu sigur și plăcut. În aceste condiții, jocul este o metodă primordială în procesul de învățare și dezvoltare a copilului, nu doar un supliment sau divertisment.

2) Colaborarea de succes dintre personalul IET și copiii, colegi și părinți, reflecția asupra propriilor practici⁴.

Pentru a asigura o învățare eficientă și o dezvoltare holistică a copilului, curriculumul insistă asupra importanței cooperării fructuoase dintre copii, părinți și personalul serviciilor ET, precum și asupra încrederii reciproce. La nivel de sistem, curriculumul își propune să ghideze activitatea din toate instituțiile și contextele/serviciile ET, iar la nivel local sau de instituție, să descrie practicile și prioritățile în contextul fiecărui serviciu. Un factor esențial al dezvoltării unei abordări colaborative a curriculumului este capacitatea personalului de a-și analiza, la nivel individual, propria practică, de a identifica eficiența/ineficiența acesteia și, în parteneriat cu colegii, de a dezvolta noi abordări bazate pe dovezi. Calitatea serviciilor ET este sporită atunci când personalul discută despre implementarea curriculumului în contextul propriei instituții/serviciu și ține cont de nevoile copiilor, ale părinților acestora și ale echipei. Curriculumul poate susține această abordare prin promovarea unui proces de învățare a copiilor prin **experimentare și inovare**; prin încurajarea cooperării cu părinții referitor la modul în care instituția (serviciul/centrul/programul) de îngrijire – educație timpurie/ET poate contribui la sprijinirea dezvoltării și învățării copiilor.

³ Cadru European al Calității [12] – „Propuneri/principii-cheie ale unui cadru de calitate pentru educația și îngrijirea copilăriei timpurii” (EQF), realizat de un grup de experți din cadrul Comisiei Europene, DG Educație și Cultură. Textul complet, care conține toate dovezile de cercetare și practicile de inspirație, poate fi descărcat pe EQF.

Pentru a stimula dezvoltarea generală a copiilor este importantă raportarea la interesele și experiențele lor, la propriul mediu de trai, la familiile și contextul specific al acestora. Aspectul dat necesită a fi luat în calcul pentru stimularea participării active și implicării copilului, a practicienilor și a părinților. Practicienii sunt capabili să reflecteze critic asupra propriei activități, precum și asupra practicii din echipă și din întreaga organizație. Metodele utile în acest sens sunt, de exemplu, documentarea pedagogică, observările și discuțiile, participarea la cercetare – acțiune.

Aceste reflecții/retrospecții asupra practicii necesită să fie făcute în mod regulat, colaborând, de asemenea, și cu părinții. Astfel, practicienii descoperă mai multe informații despre un copil din discuțiile/convorbirile cu părinții, iar aceștia, la rândul lor, sunt mai liniștiți, având încredere în cei responsabili de îngrijirea copiilor. În această ordine de idei, personalul ET bine informat, părinții implicați și dispuși să colaboreze reprezintă un avantaj, favorizând dezvoltarea copilului.

Investiția în profesioniști reflexivi și în stimularea participării părinților creează o dinamică în care toată lumea poate continua să învețe, în strânsă legătură cu contextul și nevoile proprii.

Perfecționarea practicii menționate mai sus e posibilă, de asemenea, prin cooperarea cu alte servicii: cel al *sănătății preventive* sau *serviciile sociale* etc., care pot fi de ajutor familiilor cu copii. Drept urmare, la baza curriculumului centrat pe copil, întotdeauna vor fi *nevoile acestuia*.

Copiii au nevoie de:

- ✓ un mediu supravegheat, condiții de siguranță și stimulare, în care se pot simți fericiți și siguri – protecție împotriva pericolelor fizice;
- ✓ oportunități de a investiga, de a-și satisface curiozitatea, de a explora mediul în interiorul și în afara sălii de joacă, de a-și extinde/satisface sentimentul de mirare, de a acumula experiență de succes și de a dezvolta o atitudine pozitivă pentru învățare;
- ✓ perioade adecvate de timp pentru învățare, prin implicarea susținută prin joc;
- ✓ interacțiuni cu adulți sensibili și înțelegători, de care să se atașeze și care să înțeleagă și să răspundă la semnele/necesitățile lor;
- ✓ lucruri/obiecte pe care să le privească, să le atingă, să le audă/asculte, să le afle, să le miroase, să le guste – să le manipuleze și să se joace cu ele;
- ✓ ajutor pentru a învăța cum să-și controleze propriile comportamente,
- ✓ adult/adulți care vor vedea în ei niște persoane unice, irepetabile, care îi va/vor sprijini, încuraja și va/vor participa dedicat la jocul lor.

Din perspectiva acestor nevoi ale copiilor mici, se impune **necesitatea unui curriculum** care:

- oferă egalitate de șanse tuturor copiilor, indiferent de rasă, etnie, limbă vorbită, sex, mediu de reședință, nivel de dezvoltare, statut socio-economic al familiei etc.;
- promovează dezvoltarea holistică a copiilor (fizică, socio-emoțională, cognitivă, lingvistică), asigură apartenența, siguranța și aprecierea acestora;

- oferă copiilor ocazii de autoexprimare; susține sentimentul propriei valori;
- încurajează creativitatea, dezvoltarea auto-controlului și realizarea cu succes a proiectelor;
- oferă copiilor ocazii de a învăța să coopereze, să ajute, să ceară și să împartă cu alții sau de a învăța treptat să-și poarte de grijă;
- oferă oportunități de a alege și a-și asuma responsabilități;
- oferă posibilitatea de a explora lumea din jur prin intermediul acțiunii, ocazii cotidiene de a se juca;
- acordă sprijin pentru a achiziționa deprinderi noi de mișcare, vorbire și reflecție;
- creează oportunități de dezvoltare a unei anumite independențe;
- stimulează capacitatea copiilor de a se exprima și a înțelege;
- este planificat, intenționat, echilibrat, flexibil, creativ, permițând copiilor să-și urmeze interesele și să se dezvolte în ritm propriu, bazându-se pe învățarea/ dezvoltarea anterioară;
- este plăcut, incitant și îi motivează, îi provoacă și îi stimulează, pe baza curiozității lor naturale și a dorinței de a experimenta/explora;
- promovează învățarea activă și îi ajută pe copii să inițieze dezvoltarea abilităților și dispozițiilor ce se însușesc pe parcursul întregii vieți.

3) Corelarea Curriculumului pentru educație timpurie cu Standardele de învățare și dezvoltare a copilului de la naștere până la 7 ani

În educația timpurie din Republica Moldova este necesară o perspectivă integrată a curriculumului în raport cu standardele ce contribuie la dezvoltarea holistică a personalității copilului sub toate domeniile dezvoltării: *fizic, socio-emoțional, cognitiv, lingvistic* [33]. Perspectiva *dezvoltării holistice a copilului* accentuează importanța **domeniilor de dezvoltare** a copilului, în contextul în care instituția de educație timpurie pregătește copilul pentru școală nu doar din punctul de vedere al rezultatelor academice, ci, în aceeași măsură, pentru valorificarea competențelor prin achiziționarea de cunoștințe, capacități, atitudini, valori în cadrul **domeniilor de activitate**.

Tabelul 3. Concepte-cheie privind domeniile de dezvoltare și domeniile de activitate în educația timpurie

Domenii de dezvoltare	Domenii de activitate
Domeniile de dezvoltare monitorizează evoluția copilului în funcție de creșterea și de maturizarea sistemului nervos corelat cu procesul de achiziții în plan psihologic [apud 61, p. 106].	Domeniul de activitate reprezintă ansamblul de dimensiuni operaționale ale procesului educațional, determinat de capacitatea de proiectare, organizare și realizare pedagogică a educatorului, asumată în funcție de condițiile specifice fiecărui grup de copii.

<p>Dezvoltarea copiilor de vârstă antepreșcolară și preșcolară se realizează în cadrul activităților educaționale, dar și în timpul momentelor de rutină, de tranziție etc. <i>Domeniile de dezvoltare</i> (fizică; personală, emoțională și socială; cognitivă; lingvistică) <i>sunt intercondiționate</i> și nu se produc dispersat, ceea ce înseamnă că dezvoltarea unui domeniu condiționează dezvoltarea copilului într-un alt domeniu, iar experiențele de învățare sunt cu atât mai semnificative pentru progresul copilului, cu cât ele vizează <i>simultan toate domeniile dezvoltării</i>. Copiii învață holistic, astfel încât fiecare domeniu le influențează pe celelalte și nici unul nu operează independent [33, p. 8].</p>	<p>În IET, procesul educațional al copiilor de vârstă antepreșcolară și preșcolară se organizează pe domenii de activitate, dar nu sub formă de lecții, respectiv, poziția educatorului la nivelul relației didactice este mai puțin riguroasă. Activitățile prezintă acțiuni de învățare situațională și problematizată pentru copii, iar cadrul didactic este un partener de joc. Eficiența <i>activității educative</i> depinde de măiestria educatorului de a reproduce situații de viață, pe care le organizează în mod creativ, sub diferite forme, dar și de a utiliza orice oportunitate de învățare apărută <i>ad-hoc</i>.</p>
---	--

Curriculumul va fi structurat pe domenii de activitate, prin competențele specifice pe care le înglobează, vizând dezvoltarea copilului în ansamblul său, acestea fiind corelate între ele și cu domeniile de dezvoltare.

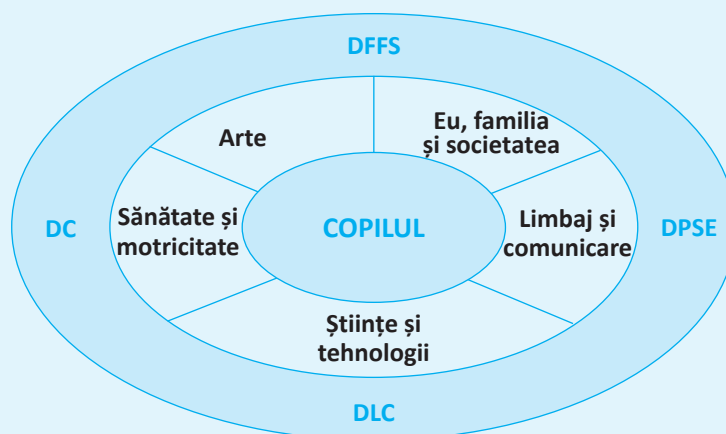

Figura 4. Corelarea domeniilor de activitate cu domeniile de dezvoltare

<p>Domeniile de dezvoltare sunt:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Dezvoltarea fizică și fortificarea sănătății (DFFS) ▪ Dezvoltarea personală, emoțională și socială (DPES) ▪ Dezvoltarea limbajului și comunicării (DLC) ▪ Dezvoltarea cognitivă (DC) 	<p>Domeniile de activitate sunt:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Sănătate și motricitate</i> • <i>Eu, familia și societatea</i> • <i>Limbaș și comunicare</i> • <i>Științe și tehnologii</i> • <i>Arte</i>
---	--

<p>Finalitățile educației în perioada timpurie (de la naștere până la 7 ani) vizează dezvoltarea holistică a copilului (fizică, socio-emoțională, cognitivă și lingvistică).</p>	<p>Copilul, participând în cadrul activităților integrate, se dezvoltă simultan din punct de vedere fizic, socio-emoțional, cognitiv și lingvistic.</p> <p>În acest sens, domeniile de activitate devin instrumente de atingere a finalităților și, în același timp, instrumente de măsură pentru dezvoltarea copilului, în contextul în care ele indică deprinderi, capacități, abilități, comportamente specifice domeniilor de dezvoltare [55, p. 27].</p>
--	--

În contextul educației timpurii, corelarea *domeniilor de activitate* cu *domeniile de dezvoltare* reprezintă o **abordare a unui curriculum integrat** [54, p. 32]. Produsul acestui curriculum va constitui educația centrată pe copil [56], importanța necesităților, intereselor copilului și a stilului propriu de învățare fiind primordiale.

Dintre elementele esențiale ale *abordării integrate a Curriculumului pentru educație timpurie*, se disting următoarele:

a) *Combinarea tematică a conținuturilor și transpunerea ei într-un program educațional:*

- Integrarea conținuturilor domeniilor de activitate se va organiza într-o structură coerentă și unitară: interconexiunea dintre domeniile de activitate.
- Explorarea de către copil a realității înconjurătoare în parametrii ei de bază, aplicarea celor învățate în contexte reale și, nu neapărat, aprofundarea unor domenii științifice fundamentale.
- Selectarea și organizarea conținuturilor pe domenii de activitate ce vor contribui la dezvoltarea simultană a copilului din punct de vedere fizic, socio-emoțional, cognitiv și lingvistic.

b) *Flexibilizarea orarului și a strategiilor de organizare și desfășurare:*

- Implicațiile acestei integrări la nivel intracurricular.
- Centrarea se va face pe finalitățile educației, văzute ca rezultate anticipate ale învățării copiilor, acestea având rol de ghidare a procesului educațional.
- Există principii de proiectare, organizare și desfășurare a activităților în IET:
 - identificarea particularităților grupului de copii și a fiecăruia în parte, a abilităților, intereselor, nevoilor de cunoaștere ale acestora;
 - ancorarea în concret și crearea unor situații de învățare care să fie relevante pentru experiența de viață a copilului, având în vizor dimensiunea de gen;
 - implicarea copiilor în procesul de cunoaștere atât în alegerea tematicii, cât și a modalităților de abordare ale acesteia.
- Existența unor **reguli ce contribuie la flexibilizarea abordării curriculare** în IET:
 - trecerea de la o activitate la alta se face prin crearea unor conexiuni firești între idei, domenii de activitate (tranziții);

- activitățile de învățare se pot prelungi, completa, alterna cu alte tipuri de activități în funcție de interesele și dispoziția copiilor;
- activitățile de învățare alternează echilibrat cu cele de relaxare, cele desfășurate în interiorul instituției – cu cele derulate în aer liber și toate urmăresc deopotrivă finalități psihomotrice/fizice, socio-emoționale, cognitive și lingvistice.

Potrivit abordării integrate a *Curriculumului pentru educație timpurie*, utilizarea abilităților și competențelor celor educați se va efectua într-o manieră holistică, integratoare, insistându-se, mai ales, asupra capacității de a rezolva probleme și de a le aplica în contexte reale. Prin intermediul acestui tip de curriculum, este facilitată formarea și exersarea competențelor copiilor de a realiza conexiuni care să reprezinte lumea reală cât mai exact posibil.

Copiii au nevoie de ajutor pentru a reuși să relaționeze cu comunitatea în care trăiesc. În acest context, curriculumul include activități prin care copiii dobândesc anumite cunoștințe, abilități, competențe aplicabile în viața reală, devenind participanți activi în viața comunității.

❖ *Curriculumul pentru educație timpurie ca finalitate*

Abordarea centrată pe rezultatele învățării în curriculum promovează, în primul rând, nu atât importanța conținuturilor, a curriculumului în sine și a întregului proces de învățământ, cât **finalitățile educației – competențele**, precum rezultate anticipate ale învățării copiilor, care au rolul de a ghida procesul de învățământ. Astfel, *Curriculumul pentru educație timpurie* va descrie, în special, „țintele de atins” de către cadrele didactice împreună cu copiii de vârstă antepreșcolară și preșcolară, în cadrul procesului educațional.

În acest sens, constituirea paradigmei *Curriculumului pentru educație timpurie* prezintă:

- ✓ Promovarea și practicarea unei educații centrate pe copil și pe cooperarea acestuia cu educatorul;
- ✓ Asigurarea corelației pedagogice, psihologice și sociale a elementelor curriculare la nivel de sistem;
- ✓ Asigurarea comunicării optime între educatori și copii.

Acțiunile de abordare a *Curriculumului pentru educație timpurie vor fi axate pe competențe*, vor reflecta așteptările sociale referitoare la: *Ce va cunoaște copilul? Ce va ști să facă? Cum va ști să relaționeze cu ceilalți?* la treapta educației timpurii. Astfel, curriculumul este rezultatul acțiunii educaționale nu doar prin prisma domeniilor cognitiv, psihomotor/fizic, lingvistic, ci se raportează și la domeniul socio-emoțional.

Competențele se formează de la naștere și formarea lor continuă pe tot parcursul vieții, în conformitate cu particularitățile dezvoltării personalității.

Conceptul de competență

Competența copilului vizează un sistem integrat de cunoștințe, abilități, atitudini și valori achiziționate, formate și dezvoltate prin învățare, a căror mobilizare permite identificarea și rezolvarea diferitor probleme în diverse contexte și situații [2, p. 19].

Conceptul de competență va fi aplicat în *Curriculumul pentru educație timpurie*, acesta conturând calea cea mai sigură de dezvoltare, dat fiind că anume competențele pot integra domeniile de dezvoltare ale copilului – *fizic/psihomotor, socio-emoțional, cognitiv, lingvistic*.

Competențele necesare adaptării la noile schimbări de ordin social, economic și cultural se dezvoltă începând cu perioada copilăriei timpurii, aspectele referitoare la respectul pentru unicitate, la nevoile și interesele fiecărui copil, la acordarea de oportunități egale de acces la educație și dezvoltare, dar și la formarea unor personalități autonome, tolerante, responsabile, creative și flexibile devin primordiale.

Modul în care învață fiecare copil de vârstă antepreșcolară și preșcolară poate fi considerat drept ciclic sau, mai curând, spiralat. Fiecare trece prin diferite etape care se repetă și completează ceea ce s-a acumulat anterior, cu scopul de avansa și de a învăța și mai mult. În fiecare proces de învățare, copilul trece prin etapele: de familiarizare, de învățare propriu-zisă (care se situează în zona proximală a dezvoltării – ZPD expusă de Vâgotsky) și de exersare. Pentru a-i forma competențe copilului (a se vedea *Figura 4.*), educatorul va insista ca acesta:

- să stăpânească un ansamblu de *cunoștințe* în funcție de particularitățile de vârstă și individuale ale copilului;
- să-și dezvolte capacități de a utiliza corect și conștient cunoștințele acumulate în situații simple, cotidiene, realizând astfel *funcționalitatea* acestora;
- să rezolve diferite situații-problemă, depășind stereotipurile de gen existente, *conștientizând*, în așa fel, cunoștințele funcționale în viziunea proprie, manifestând comportamente/atitudini conform achizițiilor finale, adică *competențe*.

Figura 5. Structura dinamică a competențelor (Model PISA)

În procesul realizării *Curriculumului pentru educație timpurie* centrat pe competențe, educatorul/cadrul didactic va aborda valorile promovate de IET, cu deschidere spre conținuturi transversale sau interconexe cu domeniile de activitate; va valorifica resursele interne achiziționate prin transformarea acestora în cunoștințe fundamentale, abilități cognitive și psihomotorii, atitudini și comportamente, pe care copilul le va aplica ulterior la soluționarea unor situații în diferite contexte.

Finalitatea educației timpurii determină orientările axiologice în dezvoltarea holistică a copilului la nivel de sistem de competențe (cheie/transversale, generale, specifice) și de proces (prin unități de competențe și obiective operaționale), ce permit participarea activă a copilului pe parcursul a celor două cicluri ale educației timpurii, care se va extinde și în învățământul primar. În funcție de caracterul integru și dezvoltarea sistemului de competențe, cele două cicluri ale educației timpurii (antepreșcolară și preșcolară) conferă nucleul funcțional al acțiunii educaționale proiectate și realizate la nivelul optim de învățare – dezvoltare a copilului, printr-o serie de competențe dominante, ce sunt reflectate în *Curriculumul pentru educație timpurie*.

Sistemul de competențe pentru educație timpurie include:

- **Competențele-cheie/transversale** sunt un set de competențe care sugerează ceea ce este necesar să achiziționeze copilul pe tot parcursul educației. De regulă, *competențele transversale* derivă din *competențele-cheie* ale Codului Educației, art. 11, aliniatul (2) [5], extinzându-le și dezvoltându-le [2, p. 22] atât în perioada educației timpurii, cât și în învățământul primar, continuitatea acestora valorificându-se pe niveluri și cicluri în cadrul sistemului de învățământ din Republica Moldova.

Codul Educației al Republicii Moldova, Art. 11 (2) stipulează următoarele competențe-cheie:

- a. competențe de comunicare în limba română
- b. competențe de comunicare în limba maternă
- c. competențe de comunicare în limbi străine
- d. competențe în matematică, științe și tehnologie
- e. competențe digitale
- f. competența de a învăța să înveți
- g. competențe sociale și civice
- h. competențe antreprenoriale și de spirit de inițiativă
- i. competențe de exprimare culturală și de conștientizare a valorilor culturale

În procesul educațional, educatorii vor forma *modalități de valorificare a competențelor transversale în perioada educației timpurii* (a se vedea Tabelul 4.).

Tabelul 4. Modalități de valorificare a competențelor transversale în cadrul educației timpurii

Domenii de competențe	Categoriile de competențe	Domenii de activitate
Competențe de comunicare	▪ Competențe de comunicare în limba română și limba maternă	Limbaj și comunicare și celelalte domenii de activitate
	▪ Competența de comunicare nonverbală, paraverbală	Limbaj și comunicare Arte
	▪ Competența de comunicare artistică	Limbaj și comunicare Arte
	▪ Competența de comunicare în limbile moderne	Limbaj și comunicare
Competențe civice, sociale, morale	▪ Competența de manifestare a conștiinței de apartenență la o comunitate națională și general umană	Eu, familia și societatea
	▪ Competența de respectare a normelor morale și etice, de comportament și bune maniere	Eu, familia și societatea
	▪ Competența de asumare a responsabilității față de: - sănătatea proprie; - acțiunile și deciziile proprii; - mediul înconjurător etc.	Sănătate și motricitate
	▪ Competența privind respectarea și manifestarea dimensiunii de gen	Eu, familia și societatea
	▪ Competența de interacțiune socială: stabilirea relațiilor interpersonale, integrarea în acțiunile de grup, colaborarea și cooperarea constructivă, soluționarea conflictelor, conștientizarea situațiilor sociale și elaborarea unor tactici comportamentale flexibile	Eu, familia și societatea
Competențe interpersonale, acțional strategice	▪ Competențe de manifestare a încrederii în sine	Eu, familia și societatea
	▪ Competențe psihomotorice: generale și specifice	Sănătate și motricitate Arte
Competențe culturale, interculturale, artistice	▪ Competența axiologică: receptarea valorilor, inclusiv a celor artistice, crearea și promovarea valorilor, manifestarea gustului estetic etc.	Arte

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Competența de manifestare a atitudinilor pozitive față de tradiții, obiceiuri, experiențe valorice ale poporului propriu sau ale altuia 	<p>Eu, familia și societatea</p> <p>Arte</p> <p>Limbaj și comunicare</p>
Competența de a învăța să înveți pe parcursul întregii vieți	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Competența de operare cu entități de cunoaștere: analiză, sinteză, comparare, generalizare, abstractizare, caracterizare ▪ Competența de a învăța din diferite surse, de sine-stătător și împreună cu alții 	<p>Științe și tehnologii, și celelalte domenii de activitate</p>
Competențe de bază în cadrul domeniilor de activitate	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Competențe cu referire la educația pentru sănătate ▪ Competențe cu referire la educația fizică ▪ Competențe cu referire la dezvoltarea personală și educația pentru societate ▪ Competențe cu referire la limba română sau altă limbă maternă ▪ Competențe cu referire la formarea reprezentărilor elementare matematice ▪ Competențe cu referire la educația pentru mediu ▪ Competențe cu referire la educația digitală ▪ Competențe cu referire la educația muzicală ▪ Competențe cu referire la educația plastică 	<p>Sănătate și motricitate</p> <p>Eu, familia și societatea</p> <p>Limbaj și comunicare</p> <p>Științe și tehnologii</p> <p>Arte</p>
Competențe antreprenoriale	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Competențe antreprenoriale și de spirit de inițiativă 	<p>Eu, familia și societatea</p> <p>Arte</p> <p>Științe și tehnologii</p>

- **Competențele generale** au un grad înalt de generalitate și complexitate, se definesc și se formează pe întreaga perioadă a educației timpurii.
- **Competențele specifice** formate pe domenii de activitate, de regulă, sunt comune pentru ciclurile educației timpurii (antepreșcolară și preșcolară), în cadrul cărora se abordează integrat activitățile. Ele derivă din competențele generale și se proiectează pe baza taxonomiilor. Competențele specifice reprezintă *sisteme integrate de cunoștințe, abilități, valori și atitudini pe care fiecare domeniu de activitate le creează și le dezvoltă în cadrul educației timpurii.*
- **Unitățile de competență (preachiziții)** sunt părți constituente ale competențelor, facilitând formarea competențelor specifice și reprezentând etape premergătoare în achiziționarea acestora. În comparație cu toate competențele specifice, ele

sunt sisteme particulare (analitice), integrând cunoștințe, abilități și atitudini/valori. Prin gradul lor de concretețe, sunt sugestive la selectarea conținuturilor învățării pentru diferite domenii de activitate.

Aceste finalități ale educației timpurii, formulate în termeni de competențe concrete, sunt elaborate din perspectiva nevoilor de formare a copilului și a exigențelor sociale, ce vizează *finalizarea* educației prin formarea integrală a personalității, iar ca punct de plecare au *profilul de formare a copilului la debutul școlar*.

❖ **Curriculumul pentru educație timpurie ca și conținut**

Copiii învață tot timpul, în diferite medii și împrejurări. În interacțiunile cu mediul înconjurător și oamenii, copiii procesează și analizează informațiile, apelând la cadrele conceptuale existente, fiind învățăcei. Activitatea educațională presupune, în mod inerent, efectuarea unor alegeri/luarea unor decizii corecte și eficiente de către educatori. Valorificarea acestui aspect poate fi identificată, de exemplu, prin modalitatea de (re)planificare și dotare a mediului educației timpurii pentru care a optat cadrul didactic.

În ET este esențială respectarea unui echilibru de dezvoltare, printr-un spectru larg de activități diferite, prin conștientizarea importanței etapei de creștere și dezvoltare a fiecărui copil de către educator.

Curriculumul pentru educație timpurie

ca și conținut se va axa pe următoarele cinci domenii de activitate (a se vedea și tabelul 5):

- *Sănătate și motricitate*
- *Eu, familia și societatea*
- *Limbaj și comunicare*
- *Științe și tehnologii*
- *Arte*

În acest context, este relevant faptul ca, prin domeniile de activitate, copiii nu atât să studieze conținutul diferitelor dimensiuni, cât să înceapă să achiziționeze cunoștințe și abilități prin intermediul cărora să-și sporească treptat capacitatea de a examina, înțelege și trăi o gamă largă a fenomenelor din lumea din jur. Fiecare domeniu de activitate are propriul mod specific de gândire critică și de exprimare a creativității, de folosire a imaginației, de rafinare a sentimentelor și de dirijare a activităților.

Prin *domeniile de activitate* ale *Curriculumului pentru educație timpurie*, copilului i se oferă treptat un ansamblu complex de înțelegere umană, cunoștințe și experiențe, precum și procese conexe. Domeniile de activitate au un spectru de aplicare mai larg decât disciplinele școlare. *Curriculumul pentru educație timpurie* nu conține subiecte, ci domenii de bază ale subiectului. Atunci când aceste domenii sunt juxtapuse cu dimensiunile ET, continuitatea dintre ele devine evidentă.

Pe lângă aceasta, selecția efectivă și modificarea conținutului domeniului de activitate în diferite orientări variază în funcție de mediu și de situație. Comunitatea cadrelor didactice din IET va poseda cunoștințe didactice cu privire la copiii de diferite vârste și etape de dezvoltare, fiind apti să selecteze și să modifice conținutul în cazuri specifice; ei vor achiziționa informații despre grupul de copii, mediul de operare și condițiile de dezvoltare. În cel mai bun caz, selectarea reușită a conținutului ajută copiii să obțină o înțelegere a modurilor de bază ale formării și ale explicației experienței umane, care s-au dezvoltat prin procese de dezvoltare istorică.

Temele, fenomenele și conținutul diferitelor domenii de activitate sunt legate de mediul imediat al copiilor, de viața cotidiană și de experiențe concrete, astfel încât copiii sunt capabili să facă observații și să-și formeze propriile opinii. Conținuturile domeniilor de activitate sunt de asemenea disponibile la biblioteci, teatre, expoziții etc. Mai mult decât atât, tehnologia informațională modernă, cu diferitele sale domenii de aplicare, oferă o mare varietate de conținut. Interesele și nevoile copiilor și circumstanțele locale necesită să fie factorii decisivi în selectarea conținutului, în cazuri specifice.

ET nu impune copilul să studieze sau să asimileze conținutul diferitelor domenii de activitate sau discipline, nu înaintează anumite cerințe de performanță. Domeniile de activitate oferă educatorilor un cadru ce le sugerează tipul de experiențe, situații și medii pe care necesită să le descopere, să le formeze și să le implementeze pentru a asigura creșterea și dezvoltarea echilibrată a copiilor, în baza *Standardelor de învățare și dezvoltare a copilului de la naștere până la 7 ani*.

În contextul aplicării tuturor domeniilor de activitate, fundamentate în baza domeniilor de dezvoltare a copilului, este valoroasă limba ca mijloc de comunicare și interacțiune. Prin urmare, este esențial ca, în toate situațiile de îngrijire, educație și învățare – dezvoltare, cadrele didactice să se exprime într-un limbaj cât mai atent și corect și să explice în mod comprehensibil copiilor conceptele noi.

❖ **Curriculumul pentru educație timpurie ca proces**

Planificarea procesului educațional demonstrează capacitatea cadrului didactic de a organiza toate elementele acțiunii educaționale într-o formă coerentă, exprimată prin *corelarea competențelor specifice cu conținuturile, materialele/resursele disponibile și mediul educațional*. Planificarea activității reflectă coerența atât pe orizontală (în cadrul unei zile de lucru), cât și pe verticală (pe parcursul unei săptămâni sau a unei luni etc.) a modului în care competențele și indicatorii *Standardelor de învățare și dezvoltare a copilului de la naștere până la 7 ani* corelează pe o durată mai mare de timp, asigurând un continuum al acțiunii cadrului didactic, în scopul stimulării dezvoltării copilului.

Prin diversitatea lor, **competențele generale și competențele specifice** vor viza formarea copilului sub toate aspectele. Dezvoltarea planară a copilului reprezintă scopul primordial al educației timpurii, de aceea, prin domeniile de activitate propuse, se va urmări stimularea dezvoltării holistice a copilului.

În reflectarea specificului învățării copiilor, sunt propuse **activitățile integrate** în cadrul orelor de program, în care cadrul didactic *integrează conținuturile mai multor domenii de activitate*, exploatând resursele din *mai multe centre de activitate*, cu scopul atingerii *mai multor competențe specifice*.

Activitățile integrate includ *sintetizarea și structurarea informațiilor din diverse domenii de activitate, în sensul construirii la copii a unei viziuni holistice, interactive asupra mediului real*. Astfel, *activitățile integrate* îmbină conținuturile din câteva domenii de activitate: *Sănătate și motricitate; Eu, familia și societatea; Limbaj și comunicare; Științe și tehnologii; Arte*.

Abordarea integrată va asigura stimularea copiilor pe *mai multe domenii de dezvoltare*, acordându-le egală atenție tuturor. Planificarea activităților este condiționată de **specificitatea grupului de copii**. Astfel, durata achiziționării competențelor poate varia atât de la o grupă la alta, cât și de la un copil la altul. Fiind puternic **influențată de progresul înregistrat de copii**, planificarea pe o durată mai mare de timp poate fi modificată – prin complinirea sau reducerea unor teme/subteme de interes al copilului/părinților, iar, uneori, al educatorului/cadrului didactic. În acest context, un rol esențial îl deține *observarea și evaluarea progresului copilului* [24].

Proiectul tematic este un demers didactic cu caracter personalizat, elaborat de către cadrul didactic în baza unei teme/unui subiect ce prezintă interes pentru copil. În acest sens, **unitatea tematică** va viza atingerea competențelor specifice din mai multe domenii de activitate, prin organizarea centrelor de interes, în care se va desfășura procesul educațional. Prin realizarea unei unități tematice, se va asigura **abordarea integrată a Curriculumului pentru educație timpurie**.

Proiectarea tematică (în baza unei teme/subiect/concept) reprezintă:

- o modalitate de a implica copiii și părinții în planificare, prin sondarea intereselor copiilor, a doleanțelor părinților, dar și sugerate copiilor, prin expunerea lor la experiențe noi de învățare;
- o modalitate prospectivă, care poate fi de durată mai lungă (o săptămână, câteva săptămâni) sau mai scurtă (proiect de o zi), în funcție de nivelul de interes al copiilor, de complexitatea temei abordate, de contextul temporal și cultural, dar și de capacitatea cadrului didactic de a oferi diverse oportunități de învățare experiențială, prin descoperire, în diverse centre de activitate.

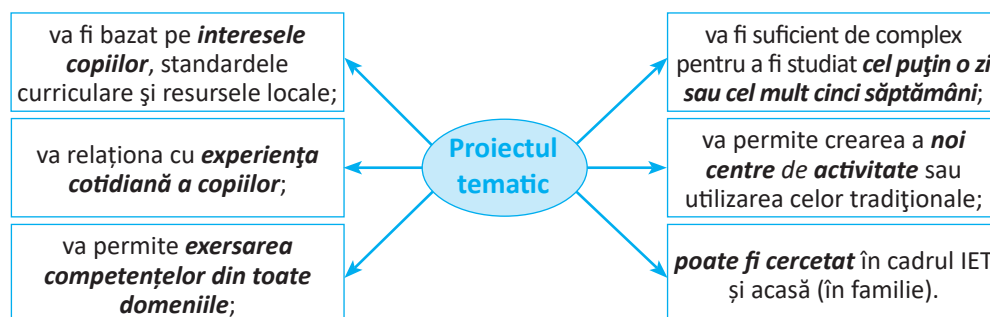

Figura 6. Criteriile de selectare (a unei teme/subiect/concept) în proiectarea tematică

Selectarea subiectelor de studiu, pentru realizarea competențelor planificate, se va face pe parcursul anului, implicând părinții și copiii, ținând cont de interesele acestora (a se vedea *Figura 6.*). Temele selecționate vor conține un grad ridicat de atractivitate, sporind motivația copiilor de a învăța.

Pentru realizarea competențelor și obiectivelor operaționale ale proiectului tematic (și nu numai), se vor accesa/utiliza toate oportunitățile de învățare oferite de momentele de regim ale ET în IET: activitățile comune și individuale cu copiii, lucrul în centrele de interes/ariile de stimulare, plimbările, jocurile și activitățile (sportive) în aer liber, activitățile recuperatorii, activitățile recreative și de relaxare, precum și activitățile extracurriculare/opționale, rutinele și tranzițiile – toate organizate atât în prima, cât și în partea a doua a zilei.

3.2. Produse curriculare pentru educație timpurie

Produsele curriculare reprezintă un set de *documente curriculare*, în care se proiectează și se explică finalitățile urmărite de instituția de educație timpurie, în cadrul activităților sau în afara lor, copiii fiind ghidați de educator/cadru didactic printr-un ansamblu de experiențe de învățare.

❖ *Curriculumul pentru educație timpurie ca produs*

Curriculumul pentru educație timpurie este **un produs** cu rol reglator la nivelul politicii educaționale și are scopul de a integra totalitatea proceselor educative și a experiențelor de învățare prin care trece copilul pe durata educației timpurii [55] (a se vedea *figura 8*).

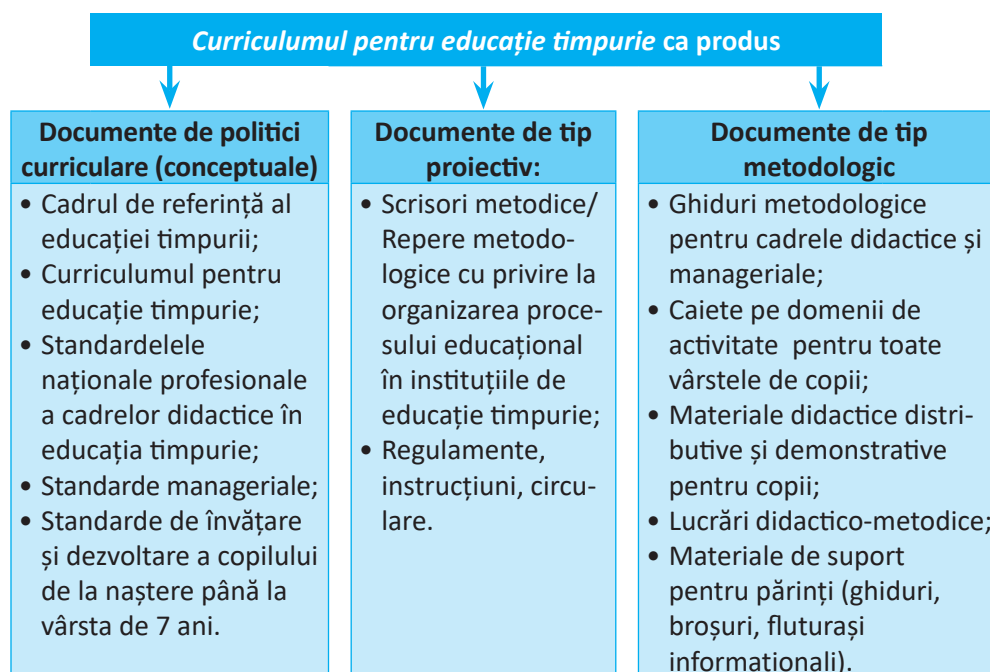

Figura 8. *Curriculumul pentru educație timpurie ca produs*

3.3. Structura Curriculumului pentru educație timpurie

Proiectul curricular precizează finalitățile educative, experiențele de învățare ale copilului prin domeniile de activitate, conținuturile pregătirii, formele de desfășurare, metodologia pregătirii, modalitățile de evaluare, succesiunea tuturor activităților în timp, normele de desfășurare și standardele de performanță educative.

Structura Curriculumului, ca proiect propriu-zis, pentru educație timpurie

- Preliminarii
- Cadrul conceptual al curriculumului
- Administrarea activităților educaționale
- Competențe generale ale educației timpurii
- Unități de învățare ale domeniilor de activitate
- Sugestii de organizare a programelor de educație timpurie
- Bibliografie

• **Preliminarii**

Dezvoltarea curriculară în educația timpurie a devenit prioritară sistemului de învățământ din Republica Moldova, deoarece concepția documentului reglator, numit *Curriculum pentru educație timpurie*, în corelație cu *Standardele de învățare și dezvoltare a copilului de la naștere până la 7 ani*, vor asigura calitatea și eficiența accesului tuturor copiilor în IET.

Curriculumul pentru educație timpurie va constitui suportul pedagogic al cadrelor didactice în parteneriat cu familia și comunitatea/societatea, pentru realizarea proiectării activității educative, pentru organizarea și desfășurarea eficientă a procesului educațional la copiii de vârstă antepreșcolară și preșcolară instituționalizați.

• **Cadrul conceptual al Curriculumului pentru educație timpurie**

Educația timpurie este cea mai importantă și mai complexă etapă în dezvoltarea copiilor de la naștere până la momentul intrării în școală, care valorifică, în mod special, *competențele transversale* ale învățământului din Republica Moldova, fiind centrate pe copil. În același timp, *Curriculumul pentru educația timpurie* urmărește modelarea specifică a calităților pozitive ale copilului, prin intermediul *valorilor general-umane și instrumentale*, care sunt reflectate în realizarea finalităților educaționale prin intermediul corelării dintre *domeniile de dezvoltare și domeniile de activitate* la nivel de educație formală, nonformală, informală.

Curriculumul pentru educație timpurie va determina premisele și nevoile specifice copilului prin indicatorii standardelor sau criteriilor evaluative ale acțiunilor *dezvoltării holistice a copilului*. Totodată, acest curriculum va constitui un vector motivațional, care va determina și orienta acțiunea educativă, având la bază *competențele generale și cele specifice*, generate de *competențele transversale* ale sistemului educației

timpurii, configurând profilul absolventului nivelului zero, ținând cont de obligativitatea grupei pregătitoare. Conceptele-cheie ale *Curriculumului pentru educație timpurie* vor constitui abordarea centrată pe copil și pe competențe.

- **Administrarea activităților educaționale**

Această componentă curriculară va asigura, orientativ, procesul de proiectare/planificare educativă în instituția de educație timpurie.

Administrarea activităților în IET reprezintă *un plan-cadru orientativ, structurat pe domenii de activitate*, cu posibilitatea distributivă a orelor pe *dimensiuni ale domeniilor de activitate*, destinate grupelor de copii și realizate de către cadrele didactice din IET.

În acest context, se va ține cont de distribuirea orelor pe *dimensiuni ale domeniilor de activitate ale copiilor cu dizabilități/CES*, care necesită *un plan individualizat*. Totodată, administrarea orelor orientative va include un număr de ore opționale cu teme cross-curriculare, valorificând formele de organizare formale – nonformale – informale ale educației timpurii.

- **Competențe generale în educația timpurie**

Competențele generale se definesc pe domenii de activitate și se formează pe durata educației timpurii. Ele au un grad ridicat de generalitate și complexitate și au rolul de a orienta demersul educativ către achizițiile finale ale copilului.

Educația timpurie „construiește” fundamentul și creează premisele pentru formarea și dezvoltarea ulterioară a copilului.

Anume în acest context, sunt circumscrise

competențele generale ale educației timpurii:

- 1. Manifestarea autonomiei și respectului față de sine și ceilalți în diferite contexte.**
- 2. Deschiderea spre învățare continuă, manifestând dinamism, creativitate și responsabilitate.**
- 3. Orientarea în sistemul de valori (bine – rău etc.) în calitate de mic cetățean.**
- 4. Manifestarea premiselor necesare pentru intrarea în școala primară: comportament psihosocial, emoțional; autocontrol; abilități cognitive, psihomotorii și de comunicare.**

Curriculumul pentru educație timpurie va fi structurat pe cinci domenii de activitate și un ansamblu de *competențe specifice*. Fiecare domeniu de activitate va include dimensiunile sale din perspectiva dezvoltării copilului.

Tabelul 5. Domeniile de activitate în Curriculumul pentru educație timpurie

Domenii de activitate	Descrierea domeniului de activitate	Dimensiunile domeniilor de activitate
SĂNĂTATE ȘI MOTRICITATE	<i>Conținuturile domeniului Sănătate și motricitate vor fi orientate spre: dezvoltarea capacității și deprinderii copilului de a duce un mod sănătos de viață; stimularea interesului pentru practicarea exercițiilor fizice; dezvoltarea obiceiurilor de igienă personală; cunoașterea și respectarea regulilor de protecție a vieții proprii și a altora.</i>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Educație pentru sănătate</i> ▪ <i>Educație fizică</i>
EU, FAMILIA ȘI SOCIETATEA	<i>Realizarea activităților de dezvoltare personală și educație pentru societate în cadrul acestui domeniu vor fi orientate spre: conștientizarea identității personale și de gen; asimilarea normelor de conduită; formarea unei atitudini pozitive față de propria persoană și de ceilalți; manifestarea unor deprinderi de comportament moral-civic în baza contextelor firești de viață și ale grupurilor de apartenență din care fac parte copiii la această vârstă; educarea dragostei față de plaiul natal, limba și literatura maternă, popor; formarea capacității de a conștientiza apartenența la familie, neam, comunitate, țară.</i>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Dezvoltare personală</i> ▪ <i>Educație pentru societate</i>
LIMBAJ ȘI COMUNICARE	<i>Dezvoltarea limbajului sub aspectul îmbogățirii vocabularului (cantitativ, calitativ), respectând structura gramaticală, legile foneticii, perceperea semnificației mesajelor, a comunicării (cuprinzând abilități de ascultare, comunicare orală: verbală, nonverbală și paraverbală) și acumulând preachiții pentru citit – scris. Limbajul, comunicarea și alfabetizarea reprezintă condiții primordiale pentru dezvoltarea holistică a individului și conviețuirea acestuia în societate.</i>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Educație pentru limbaj și comunicare (educație literar-artistică)</i> ▪ <i>Formarea premiselor citit – scrisului</i>

<p>ȘTIINȚE ȘI TEHNOLOGII</p>	<p>Domeniul de activitate <i>Științe și tehnologii</i> include trei dimensiuni ale activității: <i>Educația pentru mediu</i>; <i>Formarea reprezentărilor elementare matematice</i>; <i>Educația digitală</i>.</p> <p>Conținutul activităților de <i>Educație pentru mediu</i> vizează cultivarea unei atitudini active de ocrotire a naturii și de protejare a mediului înconjurător, a unei conduite ecologice în relațiile copiilor cu natura, exersarea deprinderilor de îngrijire și ocrotire a mediului, stimularea curiozității pentru investigarea acestora.</p> <p>În cadrul activităților cu <i>conținut matematic</i>, se vor dezvolta reprezentările cu privire la unele concepte, cum ar fi: mulțimi, număr și numerație, operații aritmetice simple (adunare și scădere), forme și figuri geometrice, unități de măsură, masă, volum, precum și dezvoltarea capacității de a se orienta în timp și spațiu; de asemenea, copiii vor putea fi implicați în activități de discriminare, clasificare sau descriere cantitativă.</p> <p>Realizarea activității de <i>educație digitală</i> se va derula prin elemente multimedia, precum și jocuri/jucării interactive. Prin intermediul activității respective, se va transpune recunoașterea și achiziționarea elementară la nivel tehnologic, digital în contextele educaționale și cotidiene ale copilului. Totodată, aceasta poate fi racordată la nivel integrat, prin prisma celorlalte domenii de activitate.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Formarea reprezentărilor elementare matematice</i> ▪ <i>Educație pentru mediu</i> ▪ <i>Educație digitală</i>
<p>ARTE</p>	<p>Domeniul <i>Arte</i> include activitățile de <i>educație plastică și muzicală</i>, fiind orientat spre dezvoltarea sensibilității estetice a copiilor și a tendinței de exprimare a gândurilor, a emoțiilor și sentimentelor prin mijloace verbal-artistice și artistico-plastice (desen, pictură, modelaj, cântec);</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Educație plastică</i> ▪ <i>Educație muzicală</i>

	<p>În cadrul activităților de <i>educație muzicală</i>, se va axa pe formarea capacităților de receptare și exprimare muzicală, prin activități practice de cântare (vocală și instrumentală) și prin audiții muzicale.</p> <p>Domeniul <i>Arte</i> este o componentă a educației estetice, element important în dezvoltarea copilului, a vieții sale spirituale, morale și intelectuale, în asimilarea creatoare a artei și frumosului, cât și în dezvoltarea armonioasă a personalității.</p>	
--	---	--

• **Sugestii de organizare a programelor de educație timpurie:**

(1) Sugestii metodologice de organizare a învățării eficiente în educația timpurie

Curriculumul pentru educație timpurie va include sugestii metodologice care presupun abordarea următoarelor probleme ce necesită a fi rezolvate din perspectiva *Cadrului de referință al educației timpurii*, prin:

- ✓ integrarea metodelor la nivelul unor strategii pedagogice axate prioritar pe acțiuni de comunicare – cercetare – aplicare, apte să asigure diferențierea și autoreglarea învățării timpurii.
- ✓ valorificarea tehnologiilor educaționale moderne („digikids” sau impactul TIC asupra dezvoltării copilului; soft-ul pedagogic etc.);
- ✓ adaptarea strategiilor/metodelor didactice pentru nivelul 0 (zero) de învățământ (0-6/7ani, specifice nevoilor de individualizare ale copiilor din grupele antepreșcolare și preșcolare din instituțiile de educație timpurie).

Formele de organizare a activităților cu copiii. Activitățile integrate se vor desfășura alternând formele de organizare a activității *frontal*, cu tot grupul de copii, în perechi, *pe grupuri mici și/sau individual*, în funcție de conținutul educațional, particularitățile de vârstă și individuale ale copiilor, momentul zilei/activității, disponibilitatea jucăriilor și materialelor didactice etc.

Se impune o **consiliere și îndrumare** mai minuțioasă a educatorilor/cadrelor didactice din partea managerilor, metodiștilor și a inspectorilor-metodiști de specialitate, pentru a se încuraja învățarea prin metode de lucru cu copiii în perechi, în *grupuri mici și individual*, precum și îmbinarea eficientă a diferitelor forme de organizare a colectivului de copii, în funcție de tipul și conținutul activității, nivelul grupei, particularitățile individuale ale copiilor și ritmul propriu de dezvoltare etc. Acestea oferă copiilor posibilitatea să comunice între ei și să negocieze obiectivele activității, să colaboreze, să coopereze pentru realizarea unui proiect, să-și pună în valoare cunoștințele, abilitățile achiziționate, să-și dezvolte autocontrolul.

Metodele de învățare utilizate în educația timpurie. Fiecare copil este unic, necesitând utilizarea anumitor tehnici și strategii de învățare și comunicare potrivite sie, astfel încât să beneficieze de sprijinul și stimularea corespunzătoare pentru o

dezvoltare optimă [33]. **În acest context**, metodele educației timpurii vor fi utilizate pentru a dinamiza copiii nu atât prin ritmul alert impus de cadrul didactic, cât prin esența activității. Aplicarea metodelor active va încuraja copiii să participe direct și activ în învățare. Aceștia asimilează cunoștințe și competențe, în special, când sunt motivați și când metoda de învățare prin joc este adecvată specificului propriu de dezvoltare. Aplicarea unei metode se va focaliza, mai ales, pe realizarea obiectivelor operaționale proiectate, în baza competențelor curriculare și nu pe subiectivitatea acestora.

(2) Sugestii metodologice privind procesul de monitorizare și evaluare

Prin *monitorizare/evaluare*, educatoarea/educatorul își îndeplinește misiunea de a pregăti copilul pentru o integrare fără disfuncții în școală, de a urmări evoluția acestuia după etapa preșcolară, furnizând învățătorilor informații despre copil, necesare pentru a continua procesul instructiv-educativ pe diferite trepte. Urmând pașii unei evaluări eficiente și respectând cerințele acesteia, educatoarea/educatorul contribuie la modernizarea procesului de învățământ, precum și la sporirea rolului educației în formarea personalității [32]. Progresul copilului va fi monitorizat cu atenție, înregistrat, comunicat și discutat cu părinții (cu o anumită periodicitate). O evaluare eficientă este bazată pe: *observare sistematică* – în diverse momente ale programului zilei, pentru a stabili nivelul de dezvoltare a copilului în toate domeniile, corelându-l cu indicatorii din standarde [30]; *dialogul/interviul cu părinții, date confirmate de portofoliul copilului* etc. [18; 21; 32].

Cele mai adecvate **modalități de evaluare** a copilului în perioada copilăriei timpurii sunt: feedback-ul verbal (aprecierea efortului, încurajarea), observarea acestuia, înregistrarea sistematică a rezultatelor, colectarea produselor activității lui – toate acestea fiind cuprinse într-un **portofoliu** care să descrie progresul copilului pe intervale de timp. Documentele cuprinse în portofoliul copilului necesită a fi însoțite de observații, comentarii, aprecieri ale cadrului didactic. Portofoliul nu este doar o colecție de produse – el este dovada traiectoriei dezvoltării copilului, punctată de cadrul didactic.

De o aceeași importanță sunt: **autoevaluarea** copilului, **discuțiile** individuale, **expozițiile** de lucrări, aprecierea rezultatelor prin „premii”, ecusoane (iepurăși, ursuleți, medalii, stelute, inimioare etc.) de către cadrele didactice. Totodată, evaluarea presupune *un mijloc de stimulare a participării copiilor* la activitate, un *mod de încurajare a performanței bazate pe criterii*, clar formulate în baza necesităților și intereselor copiilor, accentuând, mai ales, succesele copilului și, mai puțin, eșecurile sau greșelile acestuia, tocmai pentru *a-i insufla mai multă încredere în sine*, dar și *a-i contura o imagine de sine conformă cu realitatea*.

• Bibliografie

În selectarea bibliografiei, concepătorii de curriculum vor ține cont de cadrul legislativ-normativ în vigoare, de studii/rapoarte și literatura de specialitate a educației timpurii, atât la nivel național, cât și internațional.

4. MANAGEMENTUL IMPLEMENTĂRII ȘI MONITORIZĂRII CURRICULUMULUI PENTRU EDUCAȚIE TIMPURIE

4.1. Strategia implementării și monitorizării Curriculumului pentru educație timpurie

Procesul de implementare a *Curriculumului pentru educație timpurie* impune o analiză multispectuală, din perspectivă sistemică și managerială. Proiectarea, organizarea, coordonarea, antrenarea, controlul/evaluarea realizării prevederilor curriculumului, ca document de politică educațională, în

scopul eficientizării educației timpurii (inclusiv a primului an de dezvoltare până la școlarizarea copilului) în Republica Moldova, constituie esența acțiunii de management al implementării curriculumului.

Procesul de implementare și monitorizare a *Curriculumului pentru educație timpurie* se va desfășura conform etapelor:

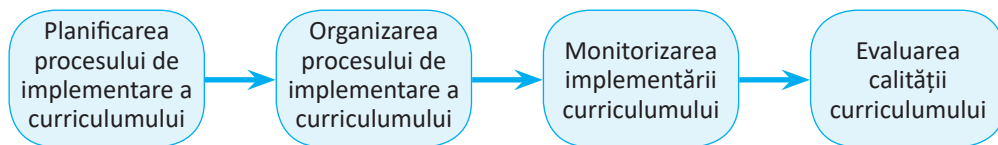

Figura 9. Etapele procesului de implementare și monitorizare a Curriculumului pentru educație timpurie

Implementarea curriculumului constituie un proces integrat. Structurile implementării și monitorizării curriculumului includ calitatea mediului educațional și a culturii organizaționale, relațiile familiei și ale comunității cu instituția de educație timpurie (a se vedea *Figura 10.*).

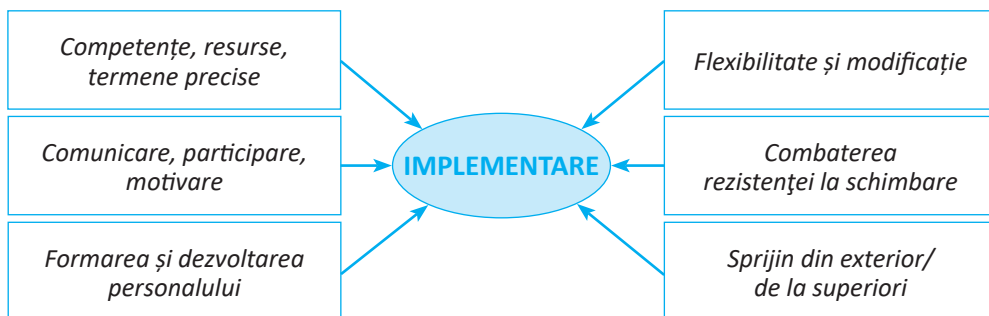

Figura 10. Implementarea unui proiect curricular, după S. Iosifescu [apud 59, p. 11]

Procedura de monitorizare a implementării *Curriculumului pentru educație timpurie* se va realiza în funcție de:

- *relevanță* – proiectarea curriculumului este adecvată nevoilor actuale ale copiilor, de perspectivă și de formare;
- *flexibilitate* – curriculumul permite apariția și manifestarea diferențelor individuale de învățare;
- *continuitate* – curriculumul asigură trecerea lentă de la educația timpurie la învățământul primar;
- *diversitate* – competențele dezvoltă secvențe de curriculum adecvate nevoilor și caracteristicilor etniei culturale.

Abordarea managerială în implementarea curriculumului oferă o nouă viziune asupra conducerii IET. Managementul implementării curriculumului își dovedește eficiența, dacă [47, p. 18-21]:

- ✓ asigură calitatea mediilor curriculare;
- ✓ organizează demersuri educative *centrate pe copil*, implicând organizarea proceselor de management în instituție;
- ✓ este perceput ca un proces reformativ, inovativ, însoțit de cercetare experimentală continuă.

4.2. Metodologia și instrumentarul de monitorizare a Curriculumului pentru educație timpurie

Pentru o monitorizare de calitate a procesului de implementare a *Curriculumului pentru educația timpurie*, o importanță deosebită o au metodologia de organizare a procesului și *instrumentele de lucru* concepute, proiectate și aplicate în evaluarea acestui proces. Aceste instrumente vor include: fișe de observare a activității personalului; chestionare și focus-grupuri privind percepțiile managerilor, cadrelor didactice, ale profesorilor și părinților vizavi de curriculumul modernizat, modul și condițiile implementării și monitorizării; experiențe de realizare a acestor procese în diferite regiuni ale țării etc.

La nivel raional/municipal și instituțional [59, p. 13-21], metodologia monitorizării *Curriculumului pentru educație timpurie* va constitui un *instrument de lucru proiectat* în mod expres pentru acest scop. Ea va conține un ansamblu de activități puse în responsabilitatea direcțiilor municipale/raionale de învățământ, precum și seturi de indicatori ce derivă din aceste activități, care vor fi urmăriți în procesul de monitorizare și evaluare a implementării curriculumului. *Instrumentul de monitorizare* va fi adresat specialiștilor din direcțiile raionale/municipale de învățământ, administrației instituțiilor de învățământ/de educație timpurie, cadrelor didactice. Acest instrument poate fi completat și modificat în corespundere cu cerințele și specificul raionului, instituției de învățământ/de educație timpurie. La finalizarea anului de studiu, în baza instrumentelor, responsabilii de monitorizarea implementării curriculumului din IET îl vor prezenta direcțiilor raionale/municipale, iar acestea, la rândul lor, vor preda Ministerului Educației, Culturii și Cercetării rapoarte despre starea și calitatea *implementării Curriculumului pentru educație timpurie*.

Procesul de monitorizare a implementării Curriculumului pentru educație timpurie va începe conform planului de acțiuni, se va realiza cu sprijinul instanțelor și în termenele stabilite în program, iar monitorii se vor concentra asupra următoarelor aspecte de bază ale procesului de implementare a curriculumului [apud 59, p. 22]:

- *condițiile de implementare a curriculumului;*
- *managementul procesului de implementare a curriculumului;*
- *realizarea propriu-zisă a curriculumului în procesul educativ;*
- *corelarea, în procesul de formare, a competențelor generale cu cele transversale;*
- *adecvarea produselor curriculare centrate pe competențe:*
 - selecția și organizarea conținuturilor;
 - dimensiunea aplicativă a conținuturilor;
 - utilizarea altor resurse didactice etc.
- *evaluarea rezultatelor preșcolarului:*
 - procedurile de evaluare a rezultatelor preșcolare vizează: verificarea nivelului de competențe specifice/transversale;
 - proiectarea contextuală a sarcinilor de evaluare, în conformitate cu cerințele instruirii și evaluării autentice;
 - utilizarea indicatorilor de performanță pentru aprecierea nivelului de stăpânire a competențelor etc.
- *formarea cadrelor didactice:*
 - curriculumul de formare inițială/continuă vizează formarea – dezvoltarea competențelor transversale etc.

Monitorizarea procesului de implementare a *Curriculumului pentru educație timpurie* va începe simultan în toate instituțiile de educație timpurie din Republica Moldova, utilizându-se, în acest scop, instrumentarul pregătit de către organizatorii acțiunii de monitorizare [apud 58].

Managerul instituției de educație timpurie urmează să promoveze rolurile noi ale fiecărui actant al procesului educațional (a se vedea Figura 11.).

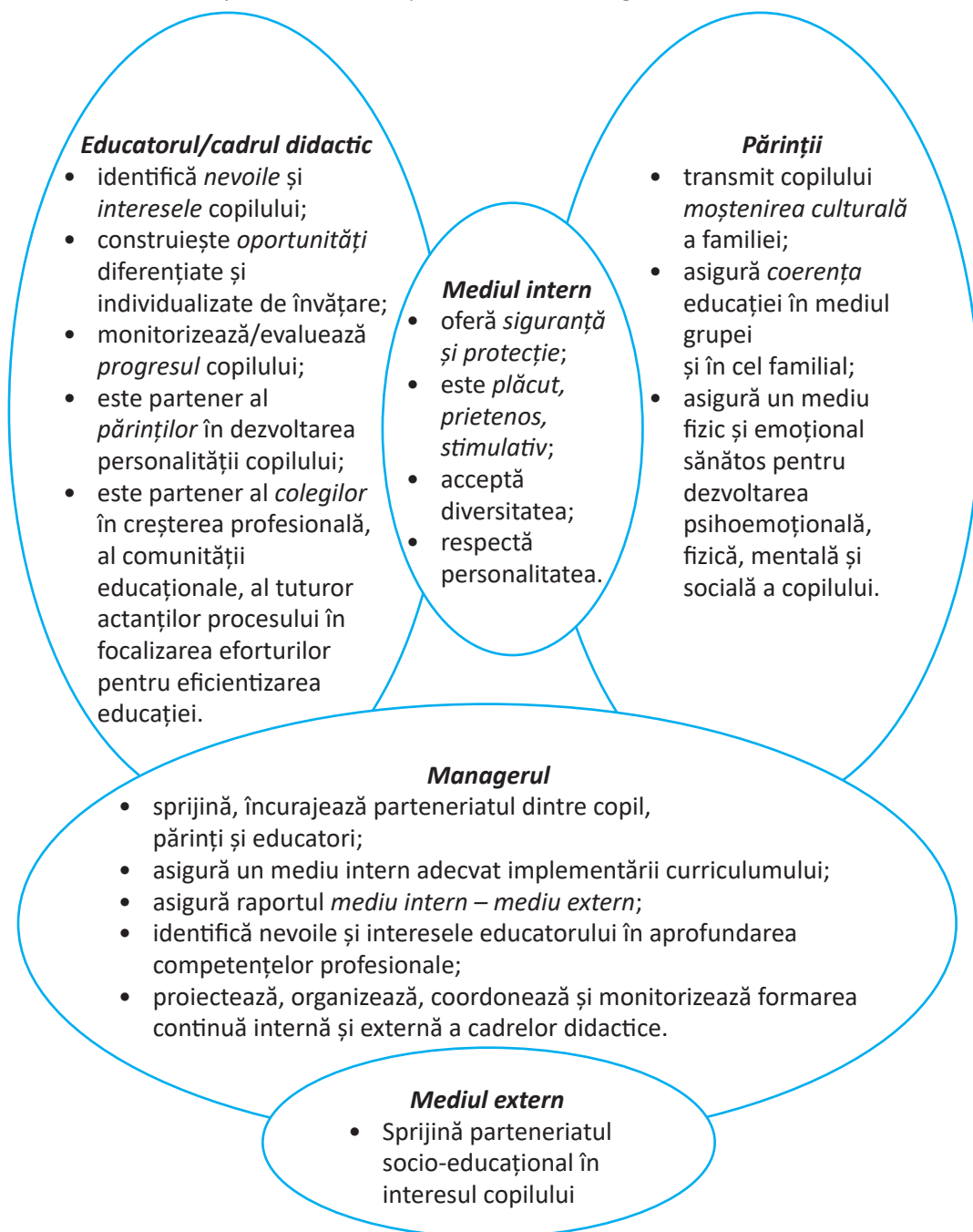

Figura 11. Rolurile actanților procesului educațional [47, p. 21]

Managerul instituției de educație timpurie va edifica, împreună cu educatorii și părinții, întreg personalul instituției, un mediu educațional care [47, p. 20]:

- este favorabil pentru fiecare copil, în funcție de cerințele educaționale ale acestuia;
- stimulează creativitatea și dorința copilului de a se implica în activitatea de cunoaștere, de lucru în comun cu ceilalți;
- oferă acces la produsele activității copiilor;
- pune la dispoziția fiecărui copil materialele necesare pentru activitate, zone pentru jocuri și activități independente.

Managerul IET va promova mecanisme și instrumente de organizare a procesului educațional, prin care va monitoriza [47]:

- centrarea procesului educațional pe copil;
- abordarea complexă/integrată a activităților de învățare de către educator;
- formele de organizare a grupului de copii: individuală, frontală, în grupuri mici; metode: învățare prin cooperare, explorare, experimentare, descoperire, proiecte etc.;
- stimularea și valorificarea potențialului fiecărui copil, supervizarea și evaluarea progresului acestuia.

Analiza și sinteza informațiilor, ce vor fi acumulate de monitori, pentru fiecare dintre aspectele *Curriculumului pentru educație timpurie* evidențiate mai sus, vor elucida/explica, în principal, două momente:

- *Care este starea de fapt privind implementarea Curriculumului pentru educație timpurie la momentul monitorizării?*
- *Ce intervenții sunt necesare și posibile de realizat la nivel de concepatori de curriculum, standarde, produse curriculare, formare a cadrelor didactice etc. în vederea perfecționării Curriculumului pentru educație timpurie?*

Procesul de monitorizare a implementării *Curriculumului pentru educație timpurie* va sfârși prin elaborarea unui *Raport final*, în baza rapoartelor semestriale parvenite din partea OLSDÎ, care va include un sumar al constatărilor de bază privind fiecare dintre aspectele evidențiate mai sus (în baza indicatorilor, inclusiv sensibili la gen), concluzii generale și o serie de recomandări cu referire la perfecționarea documentului monitorizat.

4.3. Asigurarea didactică a procesului de educație timpurie

Asigurarea didactică a procesului de educație timpurie face parte din prioritățile politicilor educaționale ale statului. Eficiența asigurării didactice a acestui nivel de educație depinde, în mare parte, de planificarea riguroasă a necesităților în acest sens. Pe de o parte, instituțiile de educație timpurie trebuie să fie asigurate cu documente de politici educaționale (Cadrul de referință al Curriculumului Național, Cadrul de referință al educației timpurii etc.), iar, pe de altă parte, instituțiile respective trebuie să dispună de documente proiective și metodologice (*Curriculum pentru educația timpurie*,

Standarde de învățare și dezvoltare a copilului de la naștere până la 7 ani, ghiduri metodologice, scenarii instructive, manuale ilustrative, culegeri de jocuri etc.)

O dimensiune aparte privind asigurarea didactică a procesului de educație timpurie ține de elaborări individuale ale educatorilor/metodiștilor: proiecte tematice, proiecte de activități zilnice, scenarii ale diferitor activități, culegeri de jocuri, povești etc. Anume acest aspect al asigurării didactice este unul eficient și important, deoarece educatorii/metodiștii realizează activitatea respectivă în raport cu nevoile concrete ale copiilor, cu contextele reale, dar și în raport cu viziunile pedagogice proprii, cu oportunitățile și posibilitățile individuale.

În procesul educațional al copiilor, desfășurat în cadrul IET, se vor utiliza numai auxiliare didactice conforme curriculumului și standardelor educaționale naționale [27]. Cadrul didactic este liber în alegerea formelor, mijloacelor și tehnologiilor educaționale care să asigure realizarea obiectivelor/strategiilor definite în documentele directoare și bunăstarea copiilor.

Cadrul de referință al educației timpurii pune accent pe necesitatea valorificării celor mai moderne tehnologii educaționale în instituția de educație timpurie, dar și pe asigurarea didactico-metodică a spațiului educațional, inclusiv a fiecărui centru de activitate/arie de stimulare în conformitate cu vârsta, interesele, nivelul de dezvoltare ale copiilor. Jucăriile, cărțile, materialele didactice – diverse, multe, interesante, dar și inventarul, utilajul sportiv sunt „apanajul” copilăriei: fără acestea nu are loc dezvoltarea copilului la standardele solicitate. În baza lor, cadrele didactice vor efectua un demers educațional eficient.

Instituțiile de educație timpurie din Republica Moldova utilizează tehnologii didactice moderne, care valorizează copilul,

îl sprijină în vederea dezvoltării sale potrivit ritmului propriu, nivelului de inteligență și stilului de învățare, îi susține motivația printr-o învățare experiențială, activă, participativă.

Așadar, instituțiile de prestare a serviciilor de educație timpurie au posibilitatea să selecteze formele, mijloacele și tehnologiile educaționale care vor asigura starea de bine a dezvoltării copiilor, prin realizarea competențelor curriculare corelate în baza indicatorilor din standarde.

În toată activitatea desfășurată, instituția va asigura *dreptul copilului la joacă* precum o activitate, formă fundamentală de învățare, procedeu și mijloc de realizare a demersului educațional, ca o deschidere spre libertatea de a alege, în concordanță cu propriile necesități/interese.

Instituția va respecta standardele naționale specifice privind monitorizarea/evaluarea copiilor, aprobate de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, cu scop de a orienta și a optimiza învățarea și dezvoltarea copilului până la vârsta de 6/7 ani. La debutul școlar, rezultatele monitorizării/evaluării gradului de dezvoltare a fiecărui

preșcolar vor fi prezentate părinților/îngrijitorilor, în mod individual, precum și învățătorilor din clasele primare, pentru a asigura o tranziție mai lejeră de la etapa preșcolară la cea școlară, prin asigurarea și implementarea practicilor educaționale pozitive.

În procesul educațional al copiilor, desfășurat în cadrul IET, se vor utiliza numai auxiliare didactice, conform *curriculumului și standardelor educaționale naționale* [26].

În contextul celor prezentate, *Cadrul de referință al educației timpurii* valorifică acțiunea implementării tehnologiilor educaționale moderne în instituția de educație timpurie prin asigurarea didactico-metodică pentru fiecare centru de interes pe grupe de vârstă, conform *Standardelor minime de dotare ale instituției educației timpurii* [34]. În baza acestora, cadrele didactice vor efectua un demers educațional eficient, promovând zi de zi principiile educației timpurii.

5. RESURSELE UMANE ÎN SISTEMUL DE EDUCAȚIE TIMPURIE

5.1. Personalul în instituția de educație timpurie

În IET, dezvoltarea profesională are un impact enorm asupra calității muncii prestate de către personal, cât și asupra rezultatelor copiilor și calității relațiilor de parteneriat cu familia și comunitatea. Tendințele moderne în ET invocă dezvoltarea programelor comune de educație și formare profesională pentru personalul care lucrează în IET (de exemplu, manageri, educatori și ajutoari de educatori, conducători muzicali, metodiști, cadre didactice de sprijin, asistenți personali ai copilului și specialiști precum psihologi, psihopedagogi, asistenți medicali etc.), care contribuie la crearea unei agende comune și la aprecierea calității.

Personalul din învățământul general

este constituit din *personal de conducere, personal didactic, personal didactic auxiliar și personal nedidactic*. Totodată, în cadrul *educației timpurii* se disting următoarele funcții didactice: de **educator, cadru didactic de sprijin, conducător muzical, logoped, psiholog, psihopedagog, metodist**.

(Codul Educației, art. 53 alineatele (1); 3a.)

Valorificarea personalului din IET, pentru o educație de performanță și de reușită a fiecăruia, se impune și din perspectiva unei *nevoi de schimbare*. Conform *dezvoltării curriculare în educația timpurie din R. Moldova*, devine o axiomă orientarea activității fiecărui cadru didactic spre câteva întrebări fundamentale: *Cum să schimb ceva în activitatea mea? De ce trebuie de schimbat acest ceva? Ce caut eu în IET? Cu ce scop?* etc.

Fiecare IET urmează să-și elaboreze *sistemul de evaluare a cadrelor didactice*, având rolul de a analiza, pe de o parte, gradul de conformitate a *competențelor cadrelor didactice cu standardele*, iar, pe de altă parte, de a contribui la îmbunătățirea performanțelor, astfel asigurându-se calitatea procesului de ET.

În contextul asigurării calității educației, instituțiile de educație timpurie sunt suse, în mod constant, aprecierii și evaluării din partea beneficiarilor (părinți, comunitate, societate în ansamblu). Aceasta presupune o responsabilitate majoră din partea IET pentru serviciile educaționale oferite, focalizarea pe rezultate de calitate, valorizarea capitalului uman cu accent pe competență, inovație și diversificare [29].

O bună formare contribuie la capacitatea specialiștilor de a se angaja în interacțiuni pozitive, de a susține și stimulacopiii, în așa mod facilitând dezvoltarea acestora. Nu numai formarea sau educația ca atare este esențială, ci și conținutul ei, modul în care această desfășoară, metodele aplicate. Asocierea dintre **teorie, practică și reflecție** profesională este primordială în acest context. Oportunitățile de învățare în formarea profesională continuă mențin nivelul calității în IET. Acest lucru

poate fi realizat în moduri diferite: reflecție în perechi/echipă, îndrumare, coaching/mentorat pedagogic, cercetare acțională, proiecte, schimb profesional etc.

În IET, un element esențial al calității muncii prestate îl constituie *condițiile de lucru favorabile, inclusiv leadership-ul profesional, care creează oportunități de observare, reflecție, planificare, lucrul în echipă și cooperarea cu părinții* [3].

Condițiile bune de muncă sunt în beneficiul personalului și contribuie la facilitarea activității acestuia. Anumiți factori pot însă influența starea de bine a personalului din IET și modul în care se interacționează și lucrează cu copiii: mărimea grupului de copii, raportul dintre copii și adulți. De exemplu, studiile și experiența din multe țări europene demonstrează că un număr mai mare de practicieni per grup de copii afectează pozitiv munca sensibilă față de copii, ca grup. Factori precum: durata orelor de lucru, concediile și nivelurile salariale, care pot contribui la micșorarea fluctuației de personal, crearea unei ocupații permanente în cadrul serviciilor de îngrijire a copiilor și transformarea acestora într-o opțiune atractivă sunt, de asemenea, esențiali.

Deși poate exista o lipsă de conștientizare, în rândul personalului și al managerilor IET, a importanței abilităților de **leadership și management**, acestea sunt de mare relevanță pentru asigurarea unei furnizări de servicii ale ET de înaltă calitate și o implementare eficientă a *curriculumului* corelat cu *standardele*, or acestea stimulează performanța personalului. Ele sunt vitale atât pentru aria managementului, cât și pentru cea pedagogică, pentru evaluarea echipei de profesioniști. Echipele ar trebui să fie bine susținute, de exemplu, prin întâlniri/ședințe regulate de echipă, prin oferirea de oportunități de învățare reciprocă, prin acordarea orelor libere și gratuite pentru pregătire și reflecție, coaching/mentorat pedagogic, etc. Leadership-ul necesită a fi inclus în programele de formare inițială și continuă a profesioniștilor care lucrează în IET. Prin urmare, **cartografierea nevoilor personalului**, pentru dezvoltarea leadership-ului profesional și a managementului, ar putea fi utile, iar abordarea acestor nevoi ar putea fi o posibilă zonă ce constituie un subiect de reflecție.

IET vor organiza activități de diagnosticare a nevoilor de formare continuă a personalului angajat în instituție, vor monitoriza formarea continuă a fiecărui angajat, vor facilita participarea cadrelor didactice la diferite cursuri de formare continuă, vor evalua calitatea schimbărilor produse în practica profesională a angajatului după participarea la cursuri de formare, vor asigura condițiile necesare pentru autoformare: motivare, mediu, resurse, sprijin. Pentru cadrele didactice noi, IET va institui programe de mentorat menite să faciliteze integrarea socială și profesională a acestora.

5.2. Orientări în formarea inițială și continuă a personalului

Complexitatea domeniilor de învățare – dezvoltare a copilului constă în necesitatea instruirii și formării adultului/cadrelor didactice și a celor de conducere/manageriale, dar și a părinților (comunității), prin orientarea noilor tendințe de modernizare a *Curriculumului pentru educație timpurie* în corespundere cu *Standardele de*

învățare și dezvoltare a copilului de la naștere până la 7 ani, precum și exigența de creare a noilor condiții de dezvoltare în aceste instituții de educație timpurie, pentru a asigura gradul optim de pregătire a copiilor pentru școală.

Resursele umane în domeniul educației timpurii
vizează două direcții indispensabile:

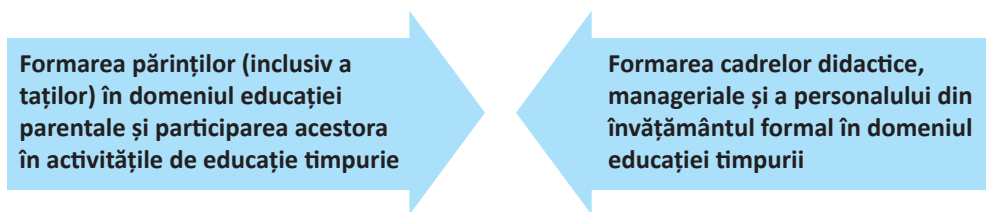

Figura 12. Direcțiile de formare inițială și continuă a resurselor umane din SET

Educația adulților reprezintă o dimensiune specială a învățării pe parcursul întregii vieți (*lifelong learning*) și a devenit o prioritate a sistemelor de învățământ din toată lumea. În cazul R. Moldova, *educația permanentă a resurselor umane în SET* înseamnă *informare* – echivalentă cu a (se) înțelege; *instruire* – a (se) conduce; *educație* – a (se) construi și *formare* – a (se) face.

Politica de stat în domeniul educației, precum și întregul sistem de învățământ din Republica Moldova tind spre formarea de cadre didactice și de conducere/manageriale care să corespundă cerințelor actuale orientate spre *schimbare, dinamism, spre o educație modernă*. Pentru realizarea acestor *competențe în domeniul ET*, este nevoie de o pregătire profesională corespunzătoare tendințelor moderne ale politicilor educaționale. În SET, fiecare cadru didactic și de conducere/managerial necesită să stăpânească un șir de competențe generice și specifice (inclusiv competența de gen), pentru a realiza cu succes rolurile multiple pe care le are în activitatea sa profesională.

De exemplu, un conținut de formare profesională, adaptat pentru practicienii din SET care lucrează cu *grupurile mai vulnerabile*, îi poate ajuta să fie mai receptivi la nevoile suplimentare pe care familiile le pot avea. Un aspect esențial al formării va fi acordarea unei atenții deosebite **diversității și incluziunii**, astfel fiind integrată totalmente în practica profesională.

Prin urmare, *orientările în formarea inițială și continuă din sistemul educației timpurii* constau în sesizarea, identificarea și implementarea noilor schimbări în politicile educaționale, care se referă la rezultate concrete, pentru asigurarea educației timpurii de calitate, ce se va axa pe nevoile multiple ale copilului (a se vedea *Figura 13*).

Aplicarea mecanismelor de identificare a nevoilor de formare inițială și continuă a cadrelor didactice în contextul implementării *Curriculumului timpurie* corelat cu *Standardele de învățare și dezvoltare a copilului de la naștere până la 7 ani*.

Evaluarea mecanismelor de evaluare a eficienței formării inițiale și continue în condițiile reale de predare – învățare.

Stabilirea clară a oportunităților și a modalităților de formare inițială a viitorului tânăr specialist pentru IET, în cadrul colegiilor și universităților pedagogice, și de formare continuă a managerilor și a cadrelor didactice la nivel național, raional, instituțional.

Stabilirea clară a conexiunii dintre politicile curriculare noi și programele de formare inițială și continuă.

Figura 13. Prerogativele sistemului educației timpurii în formarea inițială și continuă a resurselor umane

Activitatea de formare inițială și continuă a cadrelor didactice și a celor de conducere/manageriale angajează două acțiuni complementare: o acțiune de înnoire și perfecționare a practicilor profesionale prin actualizarea cunoștințelor acumulate în timpul formării inițiale și o acțiune care vizează reorientarea profesională prin noi competențe validate, inclusiv prin obținerea unor diplome. Asamblarea lor anticipează evoluția permanentă a educatorilor, în contextul unei activități complexe de „formare avansată”, situată dincolo de „simpla reciclare”. Ea „răspunde atât nevoilor personale, cât și celor organizaționale, favorizând astfel dezvoltarea autonomiei educatorului” [50, p. 155]. Asigurarea calității serviciilor de educație timpurie este influențată, în mare măsură, de calitatea pregătirii cadrelor didactice și a altor profesioniști din domeniu.

Formarea inițială prevede pregătirea unor specialiști apti de a oferi oricărui copil un start bun în viață prin educație timpurie de calitate și vizează procesele externe și interne, prin care se asigură îmbunătățirea educației și formării profesionale [53, p. 8].

Formarea continuă constituie *un drept*, dar și *o obligațiune morală* a fiecărui angajat din sistemul educațional, făcând posibilă eficientizarea acestui sistem, or cadrul didactic profesionalizat va spori calitatea procesului de educație, va promova și anticipa schimbarea, va asigura eficacitatea educației [45; 52].

Actorii universitari, care asigură pregătirea profesională a viitorului cadru didactic pentru prestarea serviciilor de educație timpurie, își vor orienta demersul educațional spre achiziționarea de către studenți a unui ansamblu de competențe: de la modul în care viitorul educator gândește despre copil, copilărie și educația copilului mic, modul în care acționează și interacționează atât cu copilul, cât și cu familia acestuia, până la competențele de ordin didactic ce țin de organizarea mediului educațional, de utilizarea strategiilor de învățare și evaluare. În acest sens, procesul de formare inițială a cadrelor didactice pentru ET impune centrarea pe student și asigurarea calității instruirii. Centrarea pe copil face parte din paradigma educațională constructivistă a învățământului formativ, care promovează axarea procesului educațional pe cel care învață. Respectiv, pentru a fi promotor al educației centrate pe copil, viitorul educator urmează să fie el însuși format în baza principiilor educației active, să se simtă subiect al propriei învățări.

Formarea profesională continuă se integrează în esența învățării pe tot parcursul întregii vieți, prin care este reconsiderat raportul dintre formarea profesională inițială și continuă. Formarea continuă este axată pe patru tipuri fundamentale de învățare, ce constituie pilonii cunoașterii profesionale:

- ***a învăța să știi***, ceea ce înseamnă achiziționarea instrumentelor de cunoaștere educațională;
- ***a învăța să faci***, ceea ce înseamnă că persoana intră în relație cu mediul educațional;
- ***a învăța să trăiești împreună cu alții***, ceea ce înseamnă a putea coopera cu alții, participând la activitățile educaționale;
- ***a învăța să fii și a învăța să devii***, aceasta reprezentând elementul valoric rezultat din cele trei tipuri menționate mai sus.

Astfel, *formarea pedagogică inițială și continuă* generează profesionalizarea personalului angajat în SET. Asigurarea formării inițiale a cadrelor didactice pentru educația timpurie din Republica Moldova se realizează în cadrul învățământului mediu de specialitate (colegiu) și în cadrul învățământului superior (universitate). Formarea continuă însă se realizează de către furnizorii de prestare a serviciilor acreditate în domeniu, în cadrul instituțiilor și departamentelor de profil ale universităților pedagogice, care vizează *dezvoltarea resurselor interne ale cadrului didactic, drept personalitate creatoare de cultură intelectuală și asigurarea cadrului autentic pentru obținerea de performanțe, pentru realizare și împlinire profesională* [42]. Dat fiind faptul că performanța unei instituții este interconectată cu performanța cadrelor didactice, managerii sunt chemați să își asume responsabilități specifice în raport cu dezvoltarea lor, să adopte politici și mecanisme de formare a personalului didactic, să-și centreze interesul asupra *investiției multiaspectuale în formarea continuă*. Aceasta va conferi *relevanță* acțiunilor de formare continuă, va spori motivația și interesul cadrelor didactice pentru propria formare.

Atestarea cadrelor didactice se efectuează în scopul confirmării și reconfirmării în post, conform Codului Educației [5]. La opțiunea personală, educatorii, metodiștii și managerii instituției educației timpurii vor putea elabora și susține lucrări științifice, pentru obținerea gradului didactic [30]. Totodată, atestarea va cuprinde atât aspectele sensibilității la gen, cât și respectarea principiului non-discriminării în procesul educațional.

CONCLUZII

Personalul din sistemul educației timpurii și părinții sunt parteneri egali în procesul educativ al copilului, însă fiecare cu experiențele și aspectele specifice de activitate. În acest sens, *Cadrul de referință al educației timpurii* oferă mai multe oportunități de responsabilizare a adultului (a părinților, a personalului implicat) în orice servicii de îngrijire, nutriție, sănătate, stimulare, învățare, dezvoltare a copilului în sistemul educației timpurii.

Orientările valorice ale **Cadrului de referință al educației timpurii** răspund la întrebările societății:

- ✓ *În ce măsură este asigurată calitatea și eficiența accesului tuturor copiilor la serviciile de educație timpurie?*
- ✓ *Ce finalități își propune Cadrul de referință al educației timpurii pentru conturarea personalității holistice a copilului în pregătirea pentru școală?*
- ✓ *Cum vor fi respectate interesele și opțiunile copiilor? Care sunt drepturile copilului?*
- ✓ *Cum pot contribui adulții/educatorii și părinții la constituirea unui mediu adecvat și securizat de educație a copilului?*
- ✓ *Cât de bine este eficientizat parteneriatul familie – instituție de educația timpurie – comunitatea/societatea în procesul de educație a copilului?*
- ✓ *Care este gradul de dezvoltare a copilului în educația timpurie?*

BIBLIOGRAFIE

Cadrul legal și normativ

1. *Constituția Republicii Moldova*, Monitorul Oficial, nr. 1, 12.08.1994. Data intrării în vigoare: 27.08.1994.
2. *Cadrul de referință al Curriculumului Național*. Aprobabil prin Ordinul ministerului nr. 432 din 29 mai 2017.
3. *Cadrul European Comun de Referință pentru Limbi* <http://www.isjcl.ro/images/Curriculum/Cadrul-European-Comun-de-Referinta-pentru-limbi.pdf>
4. *Codul de etică al cadrului didactic*. Aprobabil la 07.09.2015. În: Monitorul oficial la data de 18.03.2016.
5. *Codul Educației al Republicii Moldova*. În: Monitorul Oficial nr. 319-324, art. nr. 634 din 24.10.2014. (modificat LP138 din 17.06.2016, MO184-192/01.07.2016 art. 401; în vigoare 01.07.2016).
6. *Codul Familiei*, nr. 1316-XIV din 26.10.2000. În: MO47-48, art. nr. 210, aprobat din 26.10.2000 (modificat din anul 2005 până în 2018, *LP17 din 05.04.18*, *MO142-148/04.05.18 art. 277*; în vigoare 01.06.18).
7. *Codul Muncii al Republicii Moldova*, nr. 154-XV din 28.03.2003. (modificat din 26.09.2003 până în 2018, *LP85 din 24.05.18*, *MO210-223/22.06.18 art. 350*).
8. *Concepția educației în Republica Moldova*, 2000.
9. *Concepția privind orientarea, pregătirea și instruirea profesională a resurselor umane*. În: Monitorul Oficial nr. 155 – 158 din 25.07.2003.
10. *Convenția cu privire la Drepturile Copilului*, ratificată de Parlamentul Republicii Moldova în 1990 și intrată în vigoare în 1993.
11. *Curriculumul educației copiilor de vârstă timpurie și preșcolară (1-7 ani) în Republica Moldova*, ME, 2008.
12. *European quality framework – EQF – 5*. 2014. <http://ec.europa.eu>
13. *Holistic Early Childhood Development Index (HECDI) Framework*, UNESCO, 2014.
14. *Hotărârea Guvernului nr. 1211 din 04.11.2016 cu privire la aprobarea Regulamentului sanitar pentru instituțiile de educație timpurie* (modificat HG522 din 06.07.2017, MO244-251/14.07.2017 art. 616).
15. *Hotărârea Guvernului nr. 727 din 16.06.2003 cu referire la aprobarea strategiei naționale privind protecția copilului și a familiei*.
16. *Hotărârea Guvernului nr. 434 din 10.06.2014 privind aprobarea Strategiei pentru protecția copilului pe anii 2014-2020*.
17. *Hotărârea Guvernului nr. 933 din 31.12.2009 cu privire la aprobarea programului de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020*.
18. *Instrucțiune de aplicare în educația timpurie a Metodologiei de evaluare a dezvoltării copilului*. Aprobabil prin ordinul Ministrului Educației, Culturii și Cercetării nr. 343 din 22 martie 2018.

19. *ISCED – Clasificarea Internațională Standard a Educației*, UNESCO, 2011.
20. *Legea Republicii Moldova cu privire la Drepturile Copilului*, nr. 338-XIII din 15 decembrie 1994.
21. *Metodologia de evaluare a dezvoltării copilului*. Aprobată prin ordinul Ministrului Educației, nr. 99 din 26 februarie 2015.
22. *National Curriculum Guidelines on Early Childhood Education and Care in Finland*. STAKES http://www.ibe.unesco.org/curricula/finland/fi_ecefw_2004_eng.pdf
23. *Organizarea procesului educațional în instituțiile preșcolare în anul 2014-2015*. Scrisoare metodică, ME.
24. *Planul național de acțiuni privind implementarea Strategiei intersectoriale de dezvoltare a abilităților și competențelor parentale, 2018*.
25. *Regulamentul Centrului comunitar de educație timpurie*, aprobat prin Hotărâre de Guvern în 2008.
26. *Regulamentul cu privire la organizarea obligatorie a pregătirii copiilor pentru școală de la vârsta de 5 ani*, aprobat prin decizia Colegiului Ministerului Educației și Tineretului nr. 6.3 din 27 aprilie 2006, Buletin informativ, nr. 3/2006, p. 5.
27. *Regulamentul de atestare a cadrelor de conducere*. Anexa 1. Ord. ME nr. 454 din 31 mai 2012.
28. *Regulamentul de atestare a cadrelor didactice*. Ord. ME, nr. 336 din 03 mai 2013; Ord. ME nr. 1175 din 25 noiembrie 2014. Cu privire la modificările și completările la Regulamentul de atestare a cadrelor didactice.
29. *Regulamentul instituției GRĂDINIȚĂ – ȘCOALĂ PRIMARĂ*, aprobat prin decizia Ministerului Educației și Tineretului nr. 6.3 din 27 aprilie 2006, Buletin informativ, nr. 3/2006, p. 26.
30. *Regulamentul-tip de organizare și funcționare a instituției de educație timpurie*, aprobat prin ordinul Ministerului Educației nr. 243 din 22 aprilie 2016 (modificat în baza ordinului ME, nr. 601 din 06 iulie 2017).
31. *Repere metodologice privind organizarea procesului educațional în învățământul preșcolar*. Anexă la Dispoziția Ministerului Educației, nr. 282 din 28 iunie 2016.
32. *Repere metodologice privind organizarea procesului educațional în instituțiile de educație timpurie în anul de studii 2017-2018*. Anexă la Ordinul Ministerului Educației, nr. 253 din 26 aprilie 2017.
33. *Standarde de învățare și dezvoltare pentru copil de la naștere până la 7 ani: Standarde profesionale naționale pentru cadrele didactice din instituțiile de educație timpurie*. Aprobate de către Consiliul Național pentru Curriculum, 2010. Revizuite/dezvoltate, 2018
34. *Standarde minime de dotare a instituției de educație timpurie*, Ordinul MECC, nr. 253 din 11.10.2017.
35. *Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația 2020”*, publicat: 21.11.2014 în Monitorul Oficial Nr. 345-351; art. Nr. 1014.
36. *Strategia Moldova Digitală 2020*, publicată: 08.11.2013 în Monitorul Oficial Nr. 252-257, art. Nr. 963.

37. *Strategia intersectorială de dezvoltare a abilităților și competențelor parentale pentru anii 2016-2022*, MECC, în Monitorul Oficial Nr. 347-352, art. Nr. 1198, publicat: 07.10.2016.

Studii/rapoarte

38. Bolboceanu A. *Accesul, relevanța și calitatea educației în instituțiile de educație timpurie*. Studiu de politici publice. Chișinău: IPP, Lexon-Prim (Tipogr. Reclama), 2014.
39. *Early Learning Matters*, OECD, 2017. www.oecd.org.
40. *Învățământul preșcolar și protecția copilului în Europa: eliminarea inegalităților sociale și culturale* – Studiu transnațional privind politicile naționale cu privire la serviciile de educație și îngrijire timpurie existente în Europa, efectuat de Agenția Executivă pentru Educație, Audiovizual și Cultură (EACEA P9 Eurydice), 2009.
41. Vasian T., [et.al.]. *Aspecte ale politicilor educaționale în educația timpurie*. Studiu analitic. Chișinău: IȘE, 2018.

Literatură în domeniu

42. Andrițchi V. *Teoria și metodologia managementului resurselor umane în învățământ*. Chișinău: Print-Caro, IȘE, 2012.
43. Bălan V., Botnari V., [et.al.]. *Educație incluzivă*: Unitate de curs. – Ed. rev. și compl. – Chișinău: S. n., (Tipogr. «Bons Offices»), 2017.
44. Bezede R., Goraș-Postică V., [et.al.]. *Resurse educaționale deschise: oportunități pentru acces, calitate și relevanță în educație*. Chișinău: Pro Didactica (Tipogr. «Bons Offices»), 2017.
45. Callo T. *Conceptul dezvoltării profesionale*. În: „Univers Pedagogic”, 2004, nr. 1, p. 17-20.
46. Cemortan S., Paladi O. (coord.) *Repere metodologice pentru socializarea copiilor de vârstă timpurie*. Culegere de articole. Chișinău: IȘE, 2015.
47. Chicu V. *Managementul implementării curriculumului în instituția de învățământ preșcolar*. În: *Didactica Pro*, Nr. 3-4 (43-44), 2007. p. 18-21.
48. Clichici V., [et. al.]. *Educație Timpurie: dezvoltări curriculare*. Chișinău: IȘE (Tipogr. Print Caro), 2018.
49. Cristea S. *Educația timpurie*. În: „Didactica Pro”, nr. 3-4(43-44), 2007, p. 100-102.
50. *Dicționar de pedagogie*. / S. Cristea. București-Chișinău: Litera, 2000.
51. Elkonin D. B. *Psihologia jocului*. București: E.D.P., 1999.
52. *Formarea continuă a cadrelor didactice în domeniul educației timpurii*: Curriculum de bază. / Centrul Educațional „Pro Didactica”; autori: V. Chicu [et. al.]. Chișinău: „Imprint Star” SRL, 2010.
53. *Formarea inițială a cadrelor didactice în domeniul educației timpurii*: Curriculum de bază. / Centrul Educațional „Pro Didactica”; autori: V. Prițcan [et. al.]. Chișinău: „Imprint Star” SRL, 2010.
54. *Ghidul cadrelor didactice pentru educația timpurie și preșcolară* / ME, Ed. a 2-a. Chișinău: S.n., (Tipogr. „Vite-Jesc”), 2014.

55. Glava A., Glava C. *Introducere în pedagogie preșcolară*. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 2002.
56. Guțu Vl. (coord.), Chicu V., Dandara O., [et. al.]. *Psihopedagogia centrată pe copil*. Chișinău: CEP USM, 2008.
57. Munteanu C., Munteanu E. *Ghid pentru învățământul preșcolar. O abordare din perspectiva noului curriculum*. Iași: Polirom, 2009.
58. Pogolșa L., Bucun N. [et. al]. *Monitorizarea procesului de implementare a curriculumului școlar*. / Pogolșa L., Bucun N. [et. al], Chișinău, 2011.
59. Pogolșa L., Guțu V. *Monitorizarea implementării curriculumului școlar*. În: „Univers Pedagogic”, nr. 1, p. 11-22.
60. Socoliuc N., Cojocaru V. *Fundamente pentru o știință a educației copiilor de vârstă preșcolară*, Chișinău: Cartea Moldovei, 2005 (F.E.-P., „Tipografia Centrală”).
61. Stan L. *Pedagogia preșcolărității și școlărității mici*. Iași: Polirom, 2014.
62. Vrânceanu M. (coord.) *1001 idei pentru o educație timpurie de calitate*. Ghid pentru educatori. ME-PRODIDACTICA-CNETIF, 2010.
63. Vrânceanu M. (coord.). *Cum să devii un părinte mai bun pentru copilul tău? Ghid pentru părinții care educă copii cu vârsta sub 3 ani*. Aprobabil la Consiliul Național pentru Curriculum, Ordinul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova nr. 71 din 05.09.2017.
64. Vrânceanu M. (coord.). *Ghid pentru cadrele didactice de la grupele de creșă*. Aprobabil la Consiliul Național pentru Curriculum, Ordinul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova nr. 71 din 05.09.2017.
65. Vrânceanu M., Pelivan V. *Incluziunea socio-educatională a copiilor cu dizabilități în grădinița de copii*. Chișinău: S.n., (F.E.-P. „Tipogr. Centrală”), 2012.
66. Vrăsmaș E. *Educație timpurie*. București: Arlequin, 2014.
67. Vrăsmaș E., Guranda O., Vrânceanu M. ș.a. *Educație timpurie individualizată*. Ghidul educatorului. UNICEF – Moldova. Chișinău: Editura Cartier, 1999.